

วารสารสังคมศาสตร์ไทย

Thai Social Science Journal

ISSN: 3057-0190 (online)

Thai Social Science Journal Vol. 3 No. 2 (March-April)
2026

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน มีนาคม – เมษายน 2569

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์ไทยเป็นวารสารวิชาการ วารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ วารสารเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่แตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดแนวคิด อุดมการณ์ มุมมองฯ วารสารเน้น ประเด็นที่ถกเถียงในสังคมทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต อันเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันใน สังคมอย่างสันติและยั่งยืน วารสารเป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสังคมให้แก่ประชาชนทั่วไป นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

วารสารเน้นสาขาวิชาในด้านสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือประชาชนด้านใดด้านหนึ่ง เช่น พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ บริหารการศึกษา การศึกษาการสอนเชิงประยุกต์ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐมิติและการเงิน บริหารธุรกิจ ฯ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม อาทิ วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือ การพยาบาลฯ

เดิมวารสารมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ประกอบด้วย ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน (เผยแพร่ทางเว็บไซต์ วันที่ 30 มิถุนายน) ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ วันที่ 31 ธันวาคม) และได้ปรับเป็นกำหนดการตีพิมพ์และเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วยฉบับที่1 (มกราคม-เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) ฉบับที่3 (กันยายน-ธันวาคม) ในปีพ.ศ.2569 กำหนดการเผยแพร่ปี ละ 6 ฉบับ ประกอบด้วยฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์) ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน) ฉบับที่3 (พฤษภาคม- มิถุนายน) ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม) ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม) ฉบับที่6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม) โดย บทความที่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) 2-3 ท่าน

วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความของวารสาร สังคมศาสตร์ไทย ถือเป็นความรับผิดชอบ ของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะของกองบรรณาธิการ และไม่สงวนลิขสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิง แสดงที่มา

เกณฑ์การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2-3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ ก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบข้อมูลของผู้เขียนบทความ

เช่น ชื่อหรือประวัติการทำงาน และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาขอเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความของวารสาร และต้องให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้

เจ้าของ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1 หมู่ 9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

<https://so18.tci-thaijo.org/index.php/Thaiso>

อีเมล-thaisocialscience@gmail.com

เฟสบุ๊ก-ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา

บรรณาธิการ

นางสาวรัศมี ไคร์ครวญ

อีเมล: thaisocialscience@gmail.com

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายสมชาย ขจรไพศาล

อีเมล: thaisocialscience@gmail.com

กองบรรณาธิการ

ดร.กนกวรรณ ปรีดีเปรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อีเมล:kanokwanpreeprem35@gmail.com

ดร.นිරนุช เนืองวัง

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

อีเมล:neeranuchneangwang@gmail.com

ดร.พิษณุ โหระกุล

สภานายความแห่งประเทศไทย

อีเมล:pitsanuyorakul@gmail.com

ดร. อนันตพร วงศ์คำ

มหาวิทยาลัยเนชั่น

อีเมล:anantaporn566@gmail.com

ผ.ศ. ดร. ทศพร เกตุถนอม

วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

อีเมล:tassaporn282@gmail.com

ผ.ศ. ดร.เกรียงศักดิ์ พินทุสรศรี

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

อีเมล:krangsak693@gmail.com

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

พระครูสิริกาญจนารักษ์,ดร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อีเมล:sirikarnchanaphirak@gmail.com	
พระศุภกิจ สุปญโญ,ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อีเมล:suphakitsupanyo@gmail.com	
พระมหาบุญรอด มหาวีโร , ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อีเมล:boonrawdmahaveero@gmail.com	
ดร.สุนทร สุวรรณพร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อีเมล:sunthornsuwannaporn@gmail.com	
พระวิสุทธิพงษ์เมธี ,ดร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อีเมล:wisutthipongmethee@gmail.com	
ร.ศ. ดร.ชุตินา มุกสิกานนท์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
อีเมล:chutimamug1950@gmail.com	
ผ.ศ.ดร.นิพนธ์ ฐานะพันธ์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
อีเมล:niponta1952@gmail.com	
ผ.ศ. ดร. ปาณัฏกัญญ์ เจิมพิพัฒน์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
อีเมล:panudgun@gmail.com	
ผ.ศ.ดร. ณัฏพิชา วัชรอมอติพัฒน์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
อีเมล:nadpiccha2014@gmail.com	
ผ.ศ. ดร. รัชฎา ภาแรงแง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
อีเมล:ratchada393@gmail.com	
ดร.เฉลียว นครจันทร์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
อีเมล: chaliao1419@gmail.com	
ดร.ภูวนัย เพชรไพล่	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
อีเมล:phuwanaipetpai@gmail.com	
ดร.จินดา ทับทิมดี	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
อีเมล:jindatubtemdee@gmail.com	
ดร.พร้อมพล พระพรหม	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
อีเมล:phomphon1981@gmail.com	
ดร.ปาริฉัตร ลีลาเลอเกียรติ	ข้าราชการบำนาญ
อีเมล:parichatlela@gmail.com	

ดร. อรรถพงษ์ ชุ่มเขียว

อีเมล:attapong710@gmail.com

ผ.ศ.ดร.มีชัย ตรีคุณ

อีเมล:meechai.110099@gmail.com

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

นักวิชาการอิสระ

สารบัญ

บทบรรณาธิการ.....	ก
ระบบการศึกษาไทยกับความท้าทายในการพัฒนาทุนมนุษย์: ปัญหาการเรียนการสอน การท่องจำ ระบบ สอบแข่งขัน และความสามารถในการแข่งขันระดับสากล.....	1-11
Facebook addiction among Rajshahi University students: A Cross-sectional study.....	12-26
ผลกระทบเชิงสังคมของการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย.....	27-42
นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ: วิเคราะห์ “กิน-เที่ยว” และ “คนละครึ่ง” ต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลาง และล่างในไทย.....	43-57
ภาคผนวก.....	58

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์ไทยฉบับนี้เป็นฉบับที่กองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณาก่อนการตีพิมพ์เพื่อคุณภาพสูงสุด โดยในฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิชาการ 4 บทความโดยเป็นบทความภาษาอังกฤษ 1 บทความ ซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการคัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันคือ

นายประสบ ห้าวหาญ ในบทความ ระบบการศึกษาไทยกับความท้าทายในการพัฒนาทุนมนุษย์: ปัญหาการเรียนการสอน การท่องจำ ระบบสอบแข่งขัน และความสามารถในการแข่งขันระดับสากล ที่เห็นว่า ระบบการศึกษาของไทยยังคงยึดติดกับรูปแบบการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่มุ่งเน้นการท่องจำและสอบแข่งขันเป็นหลัก ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านทักษะคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ระบบสอบแข่งขันที่เข้มงวดยังสร้างความเครียดและความกดดันต่อนักเรียน รวมถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาระหว่างกลุ่มนักเรียนที่มีทรัพยากรแตกต่างกันอย่างชัดเจน ผลการประเมินระดับสากล เช่น PISA และ TIMSS แสดงให้เห็นว่านักเรียนไทยยังมีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยในหลายด้าน ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดของระบบการศึกษาไทยในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ความไม่สอดคล้องระหว่างนโยบายการศึกษาและความต้องการของตลาดแรงงานเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ทุนมนุษย์ของไทยไม่สามารถเติบโตได้อย่างเต็มศักยภาพ

Abu Sayed Md. Al Mamun และคณะ ในบทความ Facebook addiction among Rajshahi University students: A Cross-sectional study ที่ผู้เขียนเห็นว่า นักเรียน 28.25% ในมหาวิทยาลัยที่วิจัยจัดอยู่ในกลุ่มติดเฟซบุ๊ก 53.50% ติดเฟซบุ๊กเล็กน้อย และอีก 18.25% ไม่ติดเฟซบุ๊ก นอกจากนี้ นักเรียนชายมีแนวโน้มที่จะติดเฟซบุ๊กมากกว่านักเรียนหญิงอย่างมีนัยสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้นนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยต่ำกว่ามีแนวโน้มที่จะติดเฟซบุ๊กในระดับปานกลางหรือรุนแรงมากกว่า และนักเรียนที่มีมารดา มีระดับการศึกษาต่ำกว่าก็มีระดับการติดเฟซบุ๊กสูงกว่า ที่น่าสนใจคือ นักเรียนจากครอบครัวใหญ่มีความเสี่ยงต่อการติดเฟซบุ๊กในระดับปานกลางต่ำกว่านักเรียนจากครอบครัวเดี่ยว การศึกษายังระบุปัจจัยด้านพฤติกรรม เช่น ระยะเวลาการใช้เฟซบุ๊กและจำนวนเพื่อนออนไลน์ เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของการติดเฟซบุ๊ก

นางสาว นงผกา น้อยเวียง แสดงข้อคิดในบทความ ผลกระทบเชิงสังคมของการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย โดยวิเคราะห์ว่า กฎหมายสมรสเท่าเทียมได้ปรับเปลี่ยนความหมายของ “ครอบครัว” จากแบบแผนครอบครัวต่างเพศเป็นศูนย์กลาง ไปสู่การยอมรับความหลากหลายของรูปแบบชีวิตอย่างเป็นทางการ ส่งผลต่อการลดการเลือกปฏิบัติ เสริมสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และยกระดับสถานะ

ทางสังคมของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศทั้งในระดับชีวิตส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ อย่างไรก็ตาม บทความยังพบว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงกฎหมายดังกล่าวยังเผชิญข้อจำกัดและความท้าทายสำคัญ ทั้งในด้าน ช่องว่างของสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการมีบุตรและเทคโนโลยีเจริญพันธุ์ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในระดับปฏิบัติ และความตึงเครียดเชิงคุณค่าระหว่างหลักศาสนา วัฒนธรรม และสิทธิพลเมือง บทความเสนอว่า ความท้าทาย สำคัญหลังการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม คือความเสี่ยงของการเกิดความเสมอภาคที่จำกัดอยู่เพียงในเชิง กฎหมาย โดยที่บรรทัดฐานทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชีวิตประจำวันยังไม่เปลี่ยนแปลงอย่างมี นัยสำคัญ

นายประชา สุตบรรพต ในบทความ นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ: วิเคราะห์ “กิน-เที่ยว” และ “คนละ ครึ่ง” ต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลางและล่างในไทย ผู้เขียนเห็นว่า นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจแบบ “กิน- เที่ยว” สร้างผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อชนชั้นกลาง ทั้งในด้านการฟื้นฟูรูปแบบการใช้ชีวิต ความมั่นคงทาง จิตใจ และการดำรงสถานะทางสังคม ในขณะที่ชนชั้นล่างกลับได้รับประโยชน์อย่างจำกัด เนื่องจากข้อจำกัด ด้านรายได้ ความไม่มั่นคงในการทำงาน และเงื่อนไขการเข้าถึงนโยบายที่พึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลและการร่วม จ่าย บทความชี้ให้เห็นว่า แม้นโยบายจะถูกนำเสนอในกรอบของความช่วยเหลือถ่วงหน้า แต่ในทางปฏิบัติกลับ มีแนวโน้มกระจายประโยชน์อย่างไม่เท่าเทียม และมีส่วนในการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง

รศ.ดร. ใจอรุณ

(นางสาวรัศมี ไคร์ครวญ)

บรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ไทย

Thai Social Science Journal**Original Article**

Received:10 February 2026

Revised:4 March2026

Accepted:26 April 2026

ระบบการศึกษาไทยกับความท้าทายในการพัฒนาทุนมนุษย์: ปัญหาการเรียนการสอน การท่องจำ ระบบสอบแข่งขัน และความสามารถในการแข่งขันระดับสากล

The Thai education system and the challenges in developing human capital: problems with teaching and learning, rote memorization, the competitive examination system, and international competitiveness.

นายประสพ ห้าวหาญ¹

Mr. Prasub hawhan

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายที่สำคัญในระบบการศึกษาไทย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อรองรับการแข่งขันในระดับสากล โดยเน้นปัญหาการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำเป็นหลัก ระบบสอบแข่งขันที่สร้างแรงกดดันสูง และผลกระทบต่อความสามารถของนักเรียนไทยในการแข่งขันในเวทีโลก พบว่า ระบบการศึกษาของไทยยังคงยึดติดกับรูปแบบการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่มุ่งเน้นการท่องจำและสอบแข่งขันเป็นหลัก ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านทักษะคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ระบบสอบแข่งขันที่เข้มงวดยังสร้างความเครียดและความกดดันต่อนักเรียน รวมถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาระหว่างกลุ่มนักเรียนที่มีทรัพยากรแตกต่างกันอย่างชัดเจน ผลการประเมินระดับสากล เช่น PISA และ TIMSS แสดงให้เห็นว่านักเรียนไทยยังมีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยในหลายด้าน ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดของระบบการศึกษาไทยในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ความไม่สอดคล้องระหว่างนโยบายการศึกษาและความต้องการของตลาดแรงงานเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ทุนมนุษย์ของไทยไม่สามารถเติบโตได้อย่างเต็มศักยภาพ บทความนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่มุ่งเน้นการปฏิรูประบบการเรียนการสอนให้เน้นทักษะคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ การพัฒนาคุณภาพครูและทรัพยากรทางการศึกษา รวมถึงการปรับระบบสอบแข่งขันให้ลดความเครียดและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึก พร้อมทั้งสนับสนุนความรู้เท่าทันสื่อและทักษะดิจิทัล เพื่อเตรียมความพร้อมเยาวชนเข้าสู่โลกยุคใหม่

คำสำคัญ:ระบบการศึกษาไทย, ทุนมนุษย์, ระบบสอบแข่งขัน, การแข่งขันระดับสากล

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: prasubhawhan@gmail.com,Tel. 082-4236457

Abstract

This article analyzes the key challenges in the Thai education system that impact human capital development, focusing on the issues of rote learning, competitive examination systems, and their effects on students' ability to compete internationally. The study highlights the persistence of traditional teaching methods centered on memorization and high-stakes testing, which hinder the development of critical thinking, creativity, and problem-solving skills.

International assessments such as PISA and TIMSS reveal that Thai students consistently score below average in several key areas, reflecting the limitations of the education system in preparing students for the demands of the 21st century. The misalignment between education policies and labor market needs further restricts the growth of quality human capital in Thailand. The article proposes policy recommendations aimed at reforming teaching approaches to emphasize analytical and creative skills, improving teacher quality and educational resources, and revising examination systems to reduce stress and encourage deeper learning. It also stresses the importance of digital literacy and media competence to equip youth for the challenges of the modern world.

Keywords: Thai education system, Human capital, Competitive examination system, international competitiveness.

1. บทนำ

ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันยังคงถูกตรึงติดอยู่ในวังวนของวิธีการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการท่องจำและการสอบแข่งขันอย่างเข้มข้น ซึ่งแทนที่จะพัฒนาทุนมนุษย์ให้พร้อมต่อการแข่งขันในระดับสากล กลับเป็นการปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์และทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน (Srisawasdi, 2018) โครงสร้างระบบสอบที่กดดันและมุ่งเน้นผลคะแนนสูงสุดได้กลายเป็นเครื่องมือที่ทำลายแรงจูงใจและสุขภาพจิตของเยาวชนไทยจำนวนมาก (Pornpitakpan, 2019) ในขณะที่โลกขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ประเทศไทยกลับยังยึดติดกับการผลิตนักเรียนที่สามารถจดจำข้อเท็จจริงได้มากที่สุดแต่ขาดความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง (Tansakul, 2017)

ความล้มเหลวของระบบการศึกษาในการพัฒนาทุนมนุษย์นี้ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเชิงเทคนิคหรือการบริหารจัดการที่ล้มเหลวเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความล้าหลังของนโยบายและโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการยึด

ติดกับรูปแบบการเรียนรู้แบบเก่าอย่างผิดปกติ (Thepsiri & Rattanasook, 2020) การที่เยาวชนถูกบังคับให้แข่งขันกันผ่านการสอบแบบทดสอบมาตรฐานสูงสุด โดยที่ไม่มีการสนับสนุนอย่างเพียงพอในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 นับเป็นการล่อลวงละเมิดสิทธิ์ทางการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพของคนรุ่นใหม่อย่างร้ายแรง

การยึดติดกับระบบการศึกษาแบบท่องจำและสอบแข่งขันไม่เพียงแต่ทำลายคุณภาพของการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่นักเรียนจากครอบครัวฐานะยากจนต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาที่มีคุณภาพ (Phongpaichit & Baker, 2017) ระบบสอบแข่งขันที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ตัวเลขเพียงอย่างเดียวได้กลายเป็นบรรทัดฐานที่บีบคั้นให้ครูและนักเรียนต้องวิ่งตามตัวชี้วัด โดยละเลยการพัฒนาทักษะที่สำคัญ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะจำเป็นในโลกยุคใหม่ (Leesa-Nguansuk & Liamputtong, 2018) ปัญหานี้สะท้อนให้เห็นถึงการล้มเหลวอย่างเป็นระบบของนโยบายการศึกษาไทย ที่ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาทุนมนุษย์ในระดับสากลได้อย่างแท้จริง (Office of the Education Council, 2019) การขาดความกล้าหาญทางนโยบายและความมุ่งมั่นในการปฏิรูปทำให้ระบบการศึกษายังคงวนเวียนในวังวนเดิมๆ ซึ่งผลที่ตามมาคือเยาวชนไทยจำนวนมากยังไม่พร้อมที่จะเผชิญกับการแข่งขันในระดับโลกอย่างแท้จริง

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความท้าทายสำคัญที่ระบบการศึกษาไทยเผชิญอยู่ โดยเน้นปัญหาการเรียนการสอนที่ยังคงยึดติดกับการท่องจำและระบบสอบแข่งขันที่กดดัน รวมถึงผลกระทบต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ของเยาวชนไทยในบริบทการแข่งขันระดับสากล (Srisawasdi, 2018; Office of the Education Council, 2019) ผ่านการวิจัยเชิงวิเคราะห์และกรณีศึกษาต่างๆ บทความนี้จะเสนอแนะแนวทางเพื่อปฏิรูประบบการศึกษาอย่างเร่งด่วนและครอบคลุม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเยาวชนไทยในการเป็นพลเมืองโลกที่มีความสามารถแข่งขันและพร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

2. ทฤษฎีและกรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดทุนมนุษย์ และการศึกษา

การวิเคราะห์ระบบการศึกษาไทยในบริบทของการพัฒนาทุนมนุษย์ต้องอาศัยกรอบแนวคิดจากทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) ที่เน้นบทบาทของการศึกษาในการเพิ่มพูนความรู้และทักษะเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของบุคคลและประเทศ (Becker, 1993) อย่างไรก็ตามระบบการศึกษาไทยกลับไม่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อทฤษฎีนี้ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากการยึดติดกับการสอนแบบท่องจำและระบบสอบแข่งขันซึ่งจำกัดการพัฒนาทักษะที่แท้จริงของนักเรียน (Srisawasdi, 2018)

นอกจากนี้ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน (Learning and Instruction Theories) ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการพัฒนาความคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้แบบท่องจำที่เน้นการจำข้อมูลเพียงอย่างเดียว (Bransford, Brown, & Cocking, 2000) กรอบแนวคิดนี้จึงช่วยชี้ให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องระหว่างแนวทางการสอนในระบบการศึกษาไทยกับความต้องการพัฒนาทุนมนุษย์ที่แท้จริง

สุดท้ายกรอบวิเคราะห์เกี่ยวกับระบบสอบแข่งขันชี้ให้เห็นว่าการวัดผลที่เน้นคะแนนและการแข่งขันสูงสุด อาจสร้างแรงกดดันและลดทอนคุณภาพของการเรียนรู้ได้อย่างมาก (Kirkpatrick & Cuban, 1998) บทความนี้จึงนำกรอบแนวคิดเหล่านี้มาใช้วิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาไทย เพื่อชี้แนะแนวทางการปฏิรูปที่จำเป็นและเร่งด่วน

2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนที่มีประสิทธิภาพ

ในบริบทของระบบการศึกษาไทย ทฤษฎีทุนมนุษย์มักถูกอ้างอิงเพื่อเน้นย้ำความสำคัญของการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Becker, 1993) อย่างไรก็ตามการประยุกต์ใช้ทฤษฎีนี้ในระบบการศึกษาไทยกลับสะท้อนถึงความล้มเหลวในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะที่แท้จริงและการเรียนรู้เชิงลึก (World Bank, 2018) การท่องจำและระบบสอบแข่งขันที่ครอบงำกลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ทุนมนุษย์ไม่สามารถเติบโตและพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ (Srisawasdi, 2018)

นอกจากนี้ทฤษฎีการเรียนรู้ร่วมมือและการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Collaborative and Constructivist Learning Theories) ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม การทำงานเป็นทีม และการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งต่างจากระบบที่ยึดติดกับการสอบวัดผลเพียงอย่างเดียว (Vygotsky, 1978; Johnson & Johnson, 1999) การไม่ให้ความสำคัญกับแนวทางเหล่านี้ในระบบการศึกษาไทยทำให้เกิดช่องว่างระหว่างทักษะที่ได้รับกับความต้องการของตลาดแรงงานและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุนี้ กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเหล่านี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์และวิพากษ์ระบบการศึกษาไทย เพื่อชี้ให้เห็นจุดอ่อนและข้อจำกัดที่จำเป็นต้องได้รับการปฏิรูปอย่างเร่งด่วนเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์อย่างแท้จริง

ในที่สุดการผสมผสานระหว่างทฤษฎีทุนมนุษย์และทฤษฎีการเรียนรู้ร่วมมือชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ระบบการศึกษาไทยที่ยังคงยึดติดกับการท่องจำและการสอบแข่งขันแบบเดิม ๆ นั้นไม่เพียงพอแต่ล้มเหลวในการเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนสำหรับโลกยุคใหม่ แต่ยังคงเป็นการทำลายศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ของคนรุ่นใหม่อย่างไม่อาจแก้ไขได้ (Becker, 1993; Johnson & Johnson, 1999) การทำความเข้าใจกรอบแนวคิดเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการวางรากฐานสำหรับการปฏิรูประบบการศึกษาไทย เพื่อพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีความสามารถ แข่งขันและสร้างสรรค์สังคมอย่างยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 (World Bank, 2018)

3. ปัญหาการเรียนการสอนในระบบการศึกษาไทย

3.1 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำและการสอบแข่งขัน

หนึ่งในปัญหาที่ร้ายแรงที่สุดของระบบการศึกษาไทยคือรูปแบบการเรียนการสอนที่ยังคงเน้นหนักไปที่การท่องจำและการรับรู้ข้อมูลเพียงผิวเผินโดยขาดการส่งเสริมทักษะคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ (Srisawasdi, 2018) การปลูกฝังวิธีการเรียนรู้ที่เน้นการท่องจำนี้ไม่เพียงแต่ทำลายความอยากรู้อยากเห็นและแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ของนักเรียน แต่ยังส่งผลให้เกิดการเรียนรู้อย่างผิวเผินที่ไม่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาจริงในชีวิตประจำวันและโลกการทำงานได้ (Pornpitakpan, 2019)

ครูส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการสอนแบบเดิม ๆ ที่ไม่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์หรือการทำงานเป็นทีม ส่งผลให้เยาวชนไทยขาดทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ไขปัญหา และความสามารถในการสร้างนวัตกรรม (Leesa-Nguansuk & Liamputtong, 2018) ปัญหานี้ได้รับการเสริมด้วยทรัพยากรทางการศึกษาที่จำกัด และการขาดการฝึกอบรมครูที่มีคุณภาพ ซึ่งยิ่งทำให้คุณภาพการเรียนการสอนในหลายพื้นที่ต่ำกว่ามาตรฐานที่ควรจะเป็น (Office of the Education Council, 2019)

3.2 ผลกระทบของวิธีการเรียนการสอนที่ขาดการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำและการเตรียมตัวสำหรับการสอบแข่งขัน ส่งผลให้เกิดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ขาดความหลากหลายและความคิดสร้างสรรค์ นักเรียนมักถูกบีบคั้นให้เรียนรู้เพื่อสอบผ่านมากกว่าการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิตจริง (Phongpaichit & Baker, 2017) ระบบนี้ไม่ได้เตรียมเยาวชนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่รวดเร็วและซับซ้อนในยุคโลกาภิวัตน์ (Tansakul, 2017)

นอกจากนี้การขาดแคลนครูที่มีทักษะและความรู้ในการสอนเชิงสร้างสรรค์ยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อความต้องการของศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง (Office of the Education Council, 2019) สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทยในการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพและตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันและอนาคต

ความล้มเหลวของรูปแบบการเรียนการสอนที่ยังคงยึดติดกับการท่องจำและระบบสอบแข่งขัน เป็นสัญญาณเตือนว่าระบบการศึกษาไทยกำลังเดินทางผิดทางอย่างร้ายแรง (Srisawasdi, 2018) หากไม่มีการปฏิรูปอย่างจริงจังในวิธีการสอนและการพัฒนาคุณภาพครู การผลิตทุนมนุษย์ที่มีทักษะและความสามารถแข่งขันในระดับสากลจะยังคงเป็นเรื่องไกลตัว ประเทศไทยเสี่ยงที่จะถูกทิ้งไว้ข้างหลังในเวทีโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงนี้ (World Bank, 2018)

4. ระบบสอบแข่งขันและผลกระทบต่อการเรียนรู้

4.1 โครงสร้างและลักษณะของระบบสอบแข่งขันในไทย

ระบบสอบแข่งขันในประเทศไทยได้กลายเป็นเครื่องมือที่บั่นทอนกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่แท้จริงของนักเรียนอย่างร้ายแรง (Chalermsak, 2017) การมุ่งเน้นไปที่การวัดผลผ่านคะแนนสอบและการแข่งขันสูงสุดสร้างความเครียดและความกดดันที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตของเยาวชนอย่างมาก (Pornpitakpan, 2019) การสอบเหล่านี้ไม่ได้สะท้อนความรู้ความสามารถที่แท้จริงของนักเรียน แต่เป็นการทดสอบการท่องจำและการตอบคำถามในรูปแบบที่จำกัด (Srisawasdi, 2018)

การใช้ระบบสอบแข่งขันเช่นนี้ยังส่งผลให้ครูและนักเรียนมุ่งเน้นไปที่การเตรียมตัวสอบและการเรียนรู้เพื่อผ่านข้อสอบมากกว่าการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Leesa-Nguansuk & Liamputtong, 2018) นอกจากนี้ ระบบสอบแข่งขันยังทำให้เกิดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างกลุ่มนักเรียนที่มีทรัพยากรและโอกาสเข้าถึงการศึกษาคุณภาพสูง กับกลุ่มนักเรียนที่ขาดแคลนทรัพยากรอย่างชัดเจน (Phongpaichit & Baker, 2017)

4.2 ความกดดันและผลกระทบทางจิตใจต่อนักเรียน

ระบบสอบแข่งขันที่เข้มงวดในไทยยังสร้างแรงกดดันอย่างมหาศาลต่อครูผู้สอน ซึ่งต้องเน้นการสอนเพื่อการสอบมากกว่าการพัฒนาทักษะที่หลากหลายและลึกซึ้ง (Thepsiri & Rattanasook, 2020) ครูหลายคนถูกบีบให้ใช้วิธีการสอนที่เน้นการท่องจำและการฝึกฝนแบบซ้ำซาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และยิ่งตอกย้ำความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทยในการปรับตัวให้ทันกับโลกยุคใหม่ (Srisawasdi, 2018) ความกดดันจากระบบสอบแข่งขันยังส่งผลให้เกิดความเครียดสะสมในนักเรียน ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและประสิทธิภาพการเรียนรู้ในระยะยาว (Pornpitakpan, 2019) นอกจากนี้ระบบสอบดังกล่าวยังเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนที่มาจากครอบครัวฐานะยากจนและขาดทรัพยากรที่จำเป็นในการเตรียมตัวสอบ (Phongpaichit & Baker, 2017)

ระบบสอบแข่งขันที่ครอบงำระบบการศึกษาไทยไม่เพียงแต่ทำลายแรงจูงใจและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน แต่ยังเป็นเครื่องมือที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างร้ายแรง (Srisawasdi, 2018; Phongpaichit & Baker, 2017) การสอบที่เน้นการท่องจำและการแข่งขันสูงสุดเหล่านี้ทำให้การพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่เป็นไปได้ยาก และถ้าไม่มีการปฏิรูปอย่างเร่งด่วน ประเทศไทยจะยังคงตกอยู่ในกับดักของระบบการศึกษาที่ล้าหลังและไม่สามารถพัฒนาทุนมนุษย์ได้อย่างแท้จริง (World Bank, 2018)

5. ความสามารถในการแข่งขันระดับสากลของนักเรียนไทย

5.1 ผลการประเมินความสามารถทางการศึกษาระดับนานาชาติ

ผลการประเมินความสามารถทางการศึกษาระดับนานาชาติ เช่น โครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Program for International Student Assessment- PISA) และแนวโน้มการศึกษาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ระหว่างประเทศ (Trends in International Mathematics and Science Study -TIMSS) ได้สะท้อนภาพที่น่าวิตกเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของนักเรียนไทยที่ยังคงอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ (OECD, 2019) คะแนนในด้านการอ่าน วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ของนักเรียนไทยมักต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development -OECD)อย่างชัดเจน สะท้อนถึงข้อจำกัดของระบบการศึกษาไทยในการพัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการแข่งขันในยุคโลกาภิวัตน์ (Thamsook, 2020)

ความล้มเหลวในการเตรียมความพร้อมของนักเรียนไทยสำหรับการแข่งขันในระดับสากลนี้มีรากฐานมาจากปัญหาเชิงโครงสร้างในระบบการเรียนการสอนและระบบสอบแข่งขันที่ยังเน้นการท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ความรู้ (Srisawasdi, 2018) สถานการณ์นี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อความสามารถของเยาวชนไทยในตลาดแรงงานโลก แต่ยังสะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการปฏิรูประบบการศึกษาเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ

5.2 วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของนักเรียนไทยในบริบทสากล

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของนักเรียนไทยในเวทีโลกนั้น มีทั้งปัญหาที่เกิดจากการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการท่องจำ การขาดแคลนครูผู้มีความรู้ และการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาอย่างไม่มีประสิทธิภาพ (Office of the Education Council, 2019) ระบบสอบแข่งขันที่กดดันอย่างสูงยังเป็นสาเหตุที่ทำให้นักเรียนไม่ได้รับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม (Leesa-Nguansuk & Liamputtong, 2018)

นอกจากนี้ความไม่สอดคล้องระหว่างทักษะที่ได้รับจากระบบการศึกษาและความต้องการของตลาดแรงงานยุคใหม่ยังส่งผลให้เยาวชนไทยต้องเผชิญกับความยากลำบากในการแข่งขันทั้งในและต่างประเทศ (World Bank, 2018) ความไม่พร้อมเหล่านี้สะท้อนถึงความล้มเหลวที่ลึกซึ้งในระบบการศึกษาไทยซึ่งยังต้องการการปฏิรูปอย่างเร่งด่วนและมีประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถผลิตทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพและพร้อมแข่งขันในระดับสากล

แต่อย่างไรก็ตามแม้ระบบการศึกษาไทยจะเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ แต่การประเมินในระดับนานาชาติและงานวิจัยด้านการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนไทยยังมีจุดแข็งบางประการที่สามารถต่อยอดเพื่อพัฒนาศักยภาพในเวทีสากลได้ ตัวอย่างเช่น นักเรียนไทยจำนวนไม่น้อยมีความสามารถในการปรับตัวทางสังคมการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจฐานนวัตกรรมและการทำงานในสังคมโลกยุคใหม่ (OECD, 2019) นอกจากนี้ลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่เน้น

ความร่วมมือ ความเคารพ และการทำงานเป็นกลุ่ม ยังเอื้อต่อการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน (collaborative skills) ซึ่งเป็นหนึ่งในทักษะสำคัญของศตวรรษที่ 21 (World Bank, 2018)

นักเรียนไทยจำนวนมากยังแสดงศักยภาพด้านความพยายามและความอดทนต่อการเรียนรู้ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัด ซึ่งสะท้อนถึงทุนทางวัฒนธรรมและแรงจูงใจในการศึกษาที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการปฏิรูประบบการเรียนการสอน หากระบบการศึกษาได้รับการปรับเปลี่ยนให้ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ และการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม จุดแข็งเหล่านี้อาจกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับศักยภาพของเยาวชนไทยให้สามารถแข่งขันในระดับสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ท้ายที่สุดแล้วความสามารถในการแข่งขันระดับสากลของนักเรียนไทยยังคงถูกจำกัดด้วยโครงสร้างระบบการศึกษาและนโยบายที่ยังไม่ตอบสนองต่อการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (Srisawasdi, 2018) ปัญหาการเรียนการสอนแบบท่องจำและระบบสอบแข่งขันที่เข้มงวดทำให้เยาวชนไทยไม่สามารถแสดงศักยภาพที่แท้จริงและไม่พร้อมเผชิญกับความท้าทายของโลกยุคใหม่ (OECD, 2019) การปฏิรูปที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบจึงเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วน เพื่อยกระดับทุนมนุษย์ไทยให้สามารถแข่งขันและมีบทบาทสำคัญในเวทีโลกได้อย่างแท้จริง (World Bank, 2018)

5.3 ความท้าทายและอุปสรรคในการพัฒนาทุนมนุษย์ผ่านระบบการศึกษาไทย

ความท้าทายที่ระบบการศึกษาไทยต้องเผชิญในการพัฒนาทุนมนุษย์นั้นไม่ใช่เพียงปัญหาเชิงเทคนิคหรือการบริหารจัดการเท่านั้น แต่เป็นผลมาจากโครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคมที่ฝังรากลึก (Phongpaichit & Baker, 2017) ระบบการศึกษาที่เน้นการท่องจำและการสอบแข่งขันอย่างเข้มงวดเป็นตัวขัดขวางการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 และทำให้เยาวชนขาดความสามารถในการปรับตัวและแข่งขันในตลาดแรงงานโลก (Srisawasdi, 2018)

นอกจากนี้ความไม่สอดคล้องระหว่างนโยบายการศึกษาและความต้องการของตลาดแรงงานยังสร้างช่องว่างที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพและประสิทธิภาพของทุนมนุษย์ไทย (World Bank, 2018) การไม่สามารถจัดการกับอุปสรรคเหล่านี้ได้อย่างจริงจังจะทำให้การพัฒนาทุนมนุษย์ไทยล่าช้าและไม่สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกยุคใหม่ได้

อีกหนึ่งอุปสรรคสำคัญคือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ยังคงเป็นปัญหาหนักในประเทศไทย โดยเฉพาะการขาดโอกาสของนักเรียนจากครอบครัวฐานะยากจนในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ (Phongpaichit & Baker, 2017) ระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นการสอบแข่งขันอย่างเข้มงวดยังเป็นตัวเร่งความเหลื่อมล้ำนี้ เนื่องจากนักเรียนที่มีทรัพยากรและการสนับสนุนที่ดีกว่ามีโอกาสประสบความสำเร็จสูงกว่า ส่งผลให้ความสามารถของทุนมนุษย์โดยรวมของประเทศถูกจำกัดอย่างรุนแรง (World Bank, 2018) ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความล้มเหลวของนโยบายการศึกษาในการสร้างความเสมอภาคและส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างทั่วถึง หากไม่มีการแก้ไขและ

ปฏิรูปอย่างจริงจัง ประเทศไทยจะยังคงอยู่ในวงจรของระบบการศึกษาที่สร้างความไม่เท่าเทียมและไม่ตอบสนองต่อความต้องการของยุคสมัย

อย่างไรก็ตามรัฐไทยได้ตระหนักถึงข้อจำกัดของระบบการศึกษาและพยายามกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะผ่านแผนการศึกษาแห่งชาติและนโยบายการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่21 การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการปรับปรุงคุณภาพครูและการเรียนการสอน ตัวอย่างเช่น แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีทักษะคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาทุนมนุษย์ในระดับสากล (Office of the Education Council, 2019)

นอกจากนี้นโยบายไทยแลนด์4.0 (Thailand 4.0) และการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมยังสะท้อนถึงความพยายามของรัฐในการปรับระบบการศึกษาให้ตอบสนองต่อเศรษฐกิจฐานความรู้และการแข่งขันระดับโลก อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายเหล่านี้จะมีทิศทางที่สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาการศึกษาในระดับสากล แต่การดำเนินการในทางปฏิบัติยังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ เช่น ความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย การขาดทรัพยากรและการสนับสนุนที่เพียงพอในระดับสถานศึกษา รวมถึงโครงสร้างระบบการประเมินผลที่ยังคงเน้นการสอบแข่งขันมากกว่าการพัฒนาทักษะการเรียนรู้เชิงลึก (World Bank, 2018) ส่งผลให้การปฏิรูปการศึกษายังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนได้อย่างเป็นรูปธรรมในวงกว้าง

ด้วยเหตุนี้แม้ว่ารัฐไทยจะมีความพยายามในการกำหนดนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาทุนมนุษย์ แต่ความท้าทายสำคัญยังอยู่ที่การแปลงนโยบายเหล่านี้ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ การปรับโครงสร้างระบบการประเมินผล การพัฒนาศักยภาพครู และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างจริงจังจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษาสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างแท้จริง

โดยสรุปความท้าทายและอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในระบบการศึกษาไทย เช่น การท่องจำเป็นหลัก ระบบสอบแข่งขันที่สร้างความเครียด และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ทำให้การพัฒนาทุนมนุษย์อย่างแท้จริงกลายเป็นเรื่องที่ถูกกละเลยและถูกบั่นทอนอย่างหนัก (Srisawasdi, 2018; Phongpaichit & Baker, 2017) หากประเทศไทยไม่เร่งดำเนินการปฏิรูปที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ ระบบการศึกษาจะยังคงเป็นอุปสรรคใหญ่ในการพัฒนาคมนวัตกรรมที่สามารถแข่งขันในระดับสากลและขับเคลื่อนประเทศได้อย่างยั่งยืน (World Bank, 2018)

สรุป

เพื่อให้ระบบการศึกษาไทยสามารถพัฒนาทุนมนุษย์ได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีการปฏิรูปเชิงโครงสร้างที่ลึกซึ้งและเร่งด่วน การเลิกยึดติดกับวิธีการเรียนการสอนแบบท่องจำและระบบสอบแข่งขันที่สร้างความเครียดเป็นกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงนี้ นโยบายต้องเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ และการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

นอกจากนี้การพัฒนาคุณภาพครูด้วยการอบรมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อให้ครูสามารถนำแนวทางใหม่ไปใช้ในชั้นเรียนได้จริง ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษา การสร้างระบบการประเมินที่ครอบคลุมและส่งเสริมการพัฒนาทักษะแทนการมุ่งเน้นที่คะแนนสอบจะช่วยลดแรงกดดันและสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างยั่งยืน การส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อและทักษะดิจิทัลให้กับเยาวชนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเตรียมพร้อมพวกเขาเข้าสู่โลกยุคใหม่ที่เทคโนโลยีและข้อมูลมีบทบาทสำคัญ นโยบายควรเน้นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแสดงออกและการเรียนรู้อย่างเสรี เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีคุณภาพ ยิ่งไปกว่านั้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชนในการพัฒนาระบบการศึกษาและทุนมนุษย์จะช่วยสร้างแรงสนับสนุนและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการปฏิรูปอย่างยั่งยืน การวิจัยและติดตามผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและตอบโจทย์ความต้องการของเยาวชนและสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- Becker, G. S. (1993). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education* (3rd ed.). University of Chicago Press.
- Chalermtrak, S. (2017). The impact of competitive examinations on Thai education. *Journal of Educational Research*, 112(4), 345–360.
- Diamond, L. (2015). *Facing up to the democratic recession*. *Journal of Democracy*, 26(1), 141–155. <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0001>
- Jenkins, H., Ito, M., & boyd, d. (2016). *Participatory culture in a networked era: A conversation on youth, learning, commerce, and politics*. Polity Press.
- Leesa-Nguansuk, S., & Liamputtong, P. (2018). Education reforms in Thailand: Challenges and prospects. *Asia Pacific Education Review*, 19(2), 123–135. <https://doi.org/10.1007/s12564-018-9527-9>

- Mihailidis, P., & Viotty, S. (2017). Spreadable spectacle in digital culture: Civic expression, fake news, and the role of media literacies in “post-fact” society. *American Behavioral Scientist*, 61(4), 441–454. <https://doi.org/10.1177/0002764217701217>
- Office of the Education Council. (2019). *Education in Thailand 2019*. Ministry of Education.
- OECD. (2019). *PISA 2018 results (Volume I): What students know and can do*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5f07c754-en>
- Phongpaichit, P., & Baker, C. (2017). *Thailand’s political economy: Growth, inequality, and democratization*. Cambridge University Press.
- Pornpitakpan, C. (2019). The psychological impact of Thailand's competitive exam system on students. *Thai Journal of Psychology*, 34(1), 56–72.
- Srisawasdi, N. (2018). Challenges in the Thai education system and reforms for the future. *Asian Education Studies*, 3(1), 45–60.
- Tansakul, S. (2017). Education and labor market mismatches in Thailand. *Journal of Southeast Asian Economies*, 34(3), 275–289.
- Thepsiri, C., & Rattanasook, S. (2020). The pressures of high-stakes testing on teachers in Thailand. *Educational Review*, 72(5), 587–602. <https://doi.org/10.1080/00131911.2019.1635831>
- World Bank. (2018). *Thailand education sector review: Toward quality and equity*. The World Bank Group.

Thai Social Science Journal**Original Article**

Received: 2 March 2026

Revised: 17 March 2026

Accepted: 26 April 2026

Facebook addiction among Rajshahi University students: A Cross-sectional studyAbu Sayed Md. Al Mamun^{1*}, Jannatul Nayem¹, Farhana Hasan¹ and Md. Golam Hossain¹**Abstract**

Background: Social media platforms like Facebook have become integral to students' daily routines, offering opportunities for communication, academic collaboration, and social interaction. However, their excessive use can negatively influence academic performance, disrupt time management, and contribute to mental health challenges. This study investigates the prevalence and associated factors of Facebook addiction among students at Rajshahi University in Bangladesh.

Method: Utilizing a cross-sectional design, data were collected from 400 randomly selected students residing in both male and female University halls. The research employed a structured, pre-tested questionnaire incorporating the Bergen Facebook Addiction Scale (BFAS) to categorize students into three addiction levels: not addicted, mildly addicted, and addicted. Analytical tools included descriptive statistics, graphical representations, Chi-square tests, and multinomial logistic regression.

Results: The findings revealed that 28.25% of students were classified as addicted, 53.50% were mildly addicted, and the remaining 18.25% were not addicted. Moreover, male students were significantly more prone to Facebook addiction than female students. In addition, students with lower GPAs were more likely to be moderately or severely addicted. Furthermore, students whose mothers had lower levels of education exhibited higher levels of addiction. Interestingly, students from joint families experienced a lower risk of moderate addiction compared to those from nuclear families. The study also identified behavioral factors such as the duration of Facebook use and the number of online friends as strong predictors of addiction.

Conclusion: In conclusion, the results showed that Facebook addiction among students is affected by academic, family, and behavioral factors. To deal with this problem, the University authorities and the government of Bangladesh should take steps such as offering digital literacy

¹ Department of Statistics, University of Rajshahi, Bangladesh

* Email: mithun_stat@ru.ac.bd

programs, providing counseling services, and encouraging family involvement to help students use social media in a healthier way.

Keywords: Addiction, University students, BFAS scale, logistic regression.

Introduction

In recent years, Facebook addiction has become a significant concern, especially among University students who are increasingly spending time on the platform. While social media platforms like Facebook have revolutionized communication—allowing students to stay connected with peers and access a wealth of information—excessive use can lead to compulsive behavior, often referred to as Facebook addiction (Koc & Gulyagci, 2013). This addiction can interfere with students' academic responsibilities, mental health, and social interactions, posing long-term challenges to their overall well-being and future prospects (Andreassen et al., 2012).

The phenomenon of Facebook addiction is particularly relevant in the context of University students, as they are more likely to use social media extensively for both academic and non-academic purposes (Al-Menayes, 2015). The pressures of academic life, coupled with the constant distraction of social media, make students vulnerable to addictive behaviors that can compromise their productivity, time management, and academic performance (Aparicio-Martínez et al., 2020). Additionally, the mental health consequences of Facebook addiction—such as anxiety, depression, and social isolation—can further impact their ability to cope with academic challenges and maintain meaningful, face-to-face relationships (Kuss & Griffiths, 2017).

This study focuses on Rajshahi City, a major urban area in Bangladesh known for its educational institutions, particularly Rajshahi University, which boasts a large student population. By examining Facebook addiction within this specific context, the research seeks to uncover the prevalence and impact of this issue among University students in the region. While social media addiction has been extensively studied in various settings globally, limited research has been conducted on this topic in Rajshahi City, leaving a critical gap in understanding the experiences of students in this urban environment (Rahman & Yeasmin, 2022).

Facebook addiction affects students' academic performance, mental health, social interactions, and perceptions of privacy and data security (Satici & Uysal, 2015). Additionally, the study seeks to explore potential demographic or behavioral factors that may contribute to Facebook addiction among University students in Rajshahi City. Overall, this research aims to contribute to the broader conversation on Facebook addiction among University students and its implications for individual well-being and societal development.

Facebook addiction among University students has emerged as a significant concern due to its potential negative impact on academic performance, mental health, social interactions, and data

privacy. Firstly, excessive Facebook use can detrimentally affect students' academic performance (Rouis et al., 2011). Secondly, Facebook addiction has been associated with various mental health issues, including stress, loneliness, and depression (Koc & Gulyagci, 2013). These mental health concerns not only harm individuals' well-being but also hinder their overall productivity and potential contributions to society. Furthermore, excessive Facebook use may lead to a decline in face-to-face social interactions among University students, which can have long-term consequences for their personal and professional lives, thereby impacting national interests by hindering the development of a socially competent and collaborative workforce (Kuss & Griffiths, 2017). This study aims to explore the prevalence and effects of Facebook addiction among University students in Rajshahi City.

Material and Methods

Study area and design:

Rajshahi University of Bangladesh was the study area, and the study population were included all students enrolled at this University. This study followed a cross-sectional design and data collection for this project occurred between January 01, 2025, and February 29, 2025.

Sample Size Determination

All students in Rajshahi University were considered as the population for this study, which included approximately 34,000 students. To determine the sample size needed, we used a formula: $n = N/(1 + N d^2)$. In this formula, n represents the required sample size, N is the population size (in this case, 34,000 students), d is the chosen marginal error (set at 0.05) and 95% confidence level was considered. The formula indicated that 396 samples were required for the study, but we opted for 400 samples.

Sampling Procedure

Two-stage random sampling methods were used in this study. Initially, four residential halls (two male and two female) were randomly selected. In the second stage, 200 male and 200 female students were randomly chosen, with equal allocation from each selected hall. All relevant information was gathered from the respective residential hall offices. Before collecting data, we discussed with the selected students to explain the study's objectives and obtain their written consent. Additionally, permission was obtained from the respective hall authorities.

Data Collection Procedure

Data was collected using self-developed pre-tested structured questionnaire. Questionnaire was consisted of two parts: (i) general information of students, and (ii) the eighteen-item Bergen Facebook Addiction Scale (BFAS). First, we discussed the objectives of our study with all selected students, and taken their written consent before collecting their information. A partially structured questionnaire was used to collect data from the respondents. First of all a pilot survey have been done from mothers to observe whether there was any lacking or draw back in the

questionnaire. After proper modification, questionnaire was finalized and made ready for data collection.

Bergen Facebook Addiction Scale (BFAS)

The Bergen Facebook Addiction Scale has 18 items with five potential responses on a Likert scale: 1 for very seldom, 2 for rarely, 3 for sometimes, 4 for often, and 5 for very often. This scale assesses the salience, tolerance, mood modification, conflict, relapse, and withdrawal experiences related to Facebook usage for the past year (Andreassen, 2012). A prior study showed the Bangla-translated BFAS had a high level of validity and reliability, and it could be used to test Facebook addiction among Bangladeshi University students (Ahmed & Hossain, 2018).

Major variables and indicators

Outcome Variable

The total score of BFAS varied between 18 to 90. In this study, the outcome variable, BFAS was categorized into three groups: Not addicted ($BFAS \leq 36$), Mild addicted ($36 < BFAS \leq 54$) and Addicted ($BFAS > 54$).

Independent Variables

The following variables were considered as independent variables: Gender, age, place of residence, faculty, academic level, academic results, parent's education, parent's occupation, monthly family income (BDT), type of family, number of years of fakebook use, number of fakebook friends.

Statistical analysis

Descriptive statistics such as frequency distribution, percentage, cumulative percentage, and graphs were used in this progress report. Chi-square test was used to find the significant association between Facebook addiction and different socio-economic factors of University students. Finally, multinomial logistic regression analysis was used to find the significant factors of Facebook addiction. A value of $p < 0.05$ would be considered as statistically significant in the analysis. All data were analyzed using the Statistical Package for the Social Sciences software for Windows, version 22.0 (IBM, Armonk, NY, USA).

Results

This study mainly focused on finding the prevalence and associated factors of Facebook addiction among Rajshahi University students. A total number of 400 University students were selected for this research. The age range of the participants' was 19 to 24 years.

Table 1 presented the demographic distribution of the respondents based on gender, age and place of residence. The sample comprised an equal number of male and female respondents.

One-fourth (25.0%) of the respondents were aged 21 years or younger, while the majority (75.0%) were older than 21 years. Slightly more than half of the participants (51.0%) resided in urban areas, whereas 49.0% came from rural locations.

Table 1: Background characteristics of the participating respondents

Variables	Categories	Frequency	Percentage	Cumulative Percentage
Gender	Male	200	50.0	50.0
	Female	200	50.0	100.0
Age (Years)	≤ 21 Years	100	25.0	25.0
	> 21 Years	300	75.0	100.0
Place of residence	Urban	204	51.0	51.0
	Rural	196	49.0	100.0
Religion	Muslim	339	84.8	84.8
	Others	61	15.3	100

Table 2 showed the academic background of the students. Over half (53.0%) were from the Science faculty, and 64.5% were in their third year or above. In terms of GPA, 50.3% scored below 3.5, 33.0% between 3.5 and 3.75, and 16.7% above 3.75.

Table 2: Academic information of University students

Variables	Categories	Frequency	Percentage
Faculty	Science	212	53.0
	Others	188	47.0
Academic level	2 nd Year	142	35.5
	3 rd Year and above	258	64.5
Academic results (CGPA/GPA)	GPA < 3.5	201	50.3
	3.5 < GPA ≤ 3.75	132	33.0
	GPA > 3.75	67	16.7

Table 3 summarizes the family background of the respondents. Most fathers (69%) and mothers (61.2%) had at least secondary education. Over half of the fathers (52.4%) worked in farming or daily labor, while the majority of mothers (90.3%) were housewives. In terms of income, 43.8% of families earned between 15,001 and 30,000 BDT per month. Additionally, 74.8% of students came from nuclear families.

Table 3: Family background of respondents

Variables	Categories	Frequency	Percentage	Cumulative Percentage
Father's Education	Illiterate and Primary	124	31.0	31.0
	Secondary and above	276	69.0	100
Mother's	Illiterate and Primary	153	38.2	38.2

Education	Secondary and above	247	61.2	100
Father's Occupation	Service	83	20.8	20.8
	Business	107	26.8	47.6
	Others	210	52.4	100
Mother's Occupation	Housewife	361	90.3	90.3
	Others	39	9.8	100
Monthly Family Income	≤ 15000 BDT	145	36.2	36.2
	150001-30001 BDT	175	43.8	80.0
	>30000 BDT	80	20.0	100
Type of family	Nuclear	299	74.8	74.8
	Joint	101	25.2	100

Figure 2 illustrated the duration of Facebook membership among respondents. It showed that 46% of the participants had been using Facebook for five years or less, while the majority (54%) had been members for more than five years.

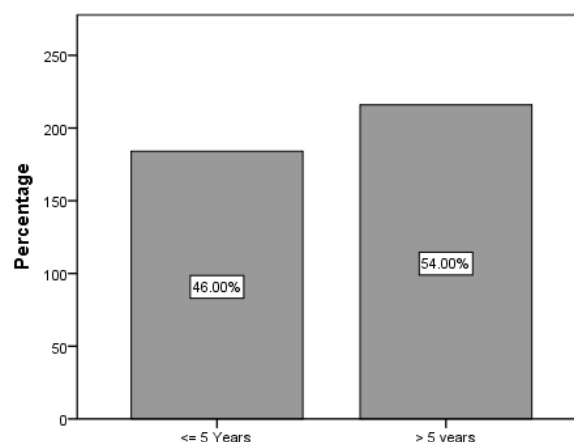

Figure 2: How many years have you been a member of Facebook?

Figure 3 depicted the total number of Facebook friends reported by the respondents. It showed that 43% of the participants had 500 or fewer friends, while the remaining 57% had more than 500 friends on their Facebook accounts.

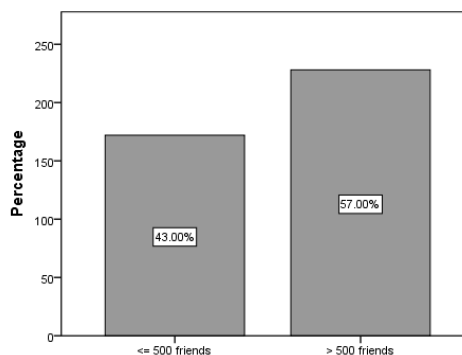

Figure 3: About how many total Facebook friends do you have?

Figure 4 illustrated the Facebook addiction levels among University students. It showed that 18.25% of the respondents were not addicted, while 53.50% were mildly addicted. The remaining 28.25% were classified as highly addicted to Facebook.

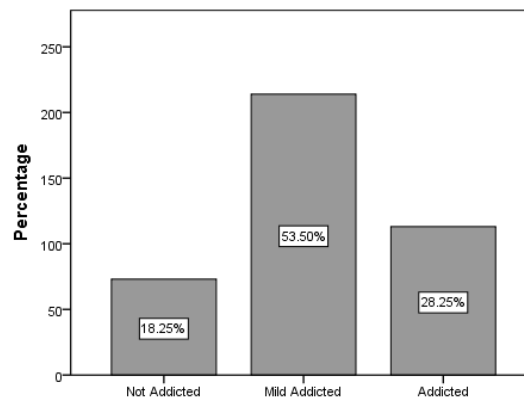
Figure 4: Facebook addiction level among University students

Table 4 showed the relationship between Facebook addiction levels and students' background characteristics using the Chi-square test. A significant link ($p < 0.01$) was found between gender and addiction level. More male students (31.5%) were addicted compared to females, while 26.5% of female students were not addicted. There was no significant association between age and addiction. Students aged 21 or younger had a slightly higher addiction rate (30.0%) than those over 21 (27.6%), but most in both groups were mildly addicted. Similarly, no significant link was found between residence and addiction. Addiction rates were close for urban (29.4%) and rural (27.0%) students, with similar levels of mild addiction in both groups.

Table 4: Association between Facebook addiction level and respondent background characteristics

Variables	Categories	Facebook Addiction Level			Chi-square Value
		Not Addicted, N (%)	Mild Addicted, N (%)	Addicted, N (%)	
Gender	Male	20 (10.0)	117 (58.5)	63 (31.5)	18.28**
	Female	53 (26.5)	97 (48.5)	50 (25.0)	
Age (Years)	≤ 21 Years	23 (23.0)	47 (47.0)	30 (30.0)	2.85
	> 21 Years	50 (16.7)	167 (55.7)	83 (27.6)	
Place of residence	Urban	34 (16.7)	110 (53.9)	60 (29.4)	0.78
	Rural	39 (19.9)	104 (53.1)	53 (27.0)	

** at 1% level of significance, * at 5% level of significance

Table 5 showed the association between Facebook addiction and students' academic information. Addiction levels were slightly higher among Science students (29.2%) than those from other faculties (27.1%), but the difference was not statistically significant. Second-year students had a higher rate of non-addiction (23.2%) compared to senior students (15.5%), though addiction rates were similar. This association was also not significant. However, a significant relationship ($p < 0.01$) was found between GPA and addiction: students with lower GPAs had higher addiction rates, while those with GPAs above 3.75 showed the highest non-addiction rate (32.8%) and lowest addiction rate (25.4%).

Table 5: Association between Facebook addiction level and respondents' academic information

Variables	Categories	Facebook Addiction Level			Chi-square Value
		Not Addicted, N (%)	Mild Addicted, N (%)	Addicted, N (%)	
Faculty	Science	41 (19.3)	109 (51.4)	62 (29.2)	0.82
	Others	32 (17.0)	105 (55.9)	51 (27.1)	
Academic level	2 nd Year	33 (23.2)	67 (47.2)	42 (29.6)	4.78
	3 rd Year and above	40 (15.5)	147 (57.0)	71 (27.5)	
Academic results	GPA < 3.5	29 (14.4)	111 (55.2)	61 (30.4)	12.35**
	3.5 < GPA ≤ 3.75	22 (16.7)	75 (56.8)	35 (26.5)	
	GPA > 3.75	22 (32.8)	28 (41.8)	17 (25.4)	

** at 1% level of significance, * at 5% level of significance

Table 6 summarizes the link between Facebook addiction and family background. No significant association was found with father's education or occupation. However, mother's education showed a significant association ($p < 0.01$), with higher addiction and non-addiction rates among students whose mothers had secondary education or above. Monthly income showed varied addiction levels, but the association was not significant. Addiction was highest (33.8%) in the lowest income group. Lastly, family type showed a significant association ($p < 0.05$): students from nuclear families had higher non-addiction rates (21.1%), while mild addiction was more common in joint families (65.3%).

Table 6: Association between respondents' Facebook addiction level and family background

Variables	Categories	Facebook Addiction Level			Chi-square Value
		Not Addicted, N (%)	Mild Addicted, N (%)	Addicted, N (%)	
Father's Education	Illiterate and Primary	18 (14.5)	69 (55.6)	37 (29.9)	1.69
	Secondary and above	55 (19.9)	145 (52.5)	76 (27.6)	
Mother's	Illiterate and	19 (12.4)	97 (63.4)	37 (24.2)	10.61**

Education	Primary				
	Secondary and above	54 (21.9)	117 (47.4)	76 (30.8)	
Father's Occupation	Service	21 (25.3)	42 (50.6)	20 (24.1)	3.92
	Business	19 (17.8)	58 (54.2)	30 (28.0)	
	Others	33 (15.7)	114 (54.3)	63 (30.0)	
Mother's Occupation	Housewife	66 (18.3)	195 (54.0)	100 (27.7)	0.58
	Others	7 (17.9)	19 (48.7)	13 (33.3)	
Monthly Family Income	≤ 15000 BDT	22 (15.2)	74 (51.0)	49 (33.8)	7.09
	150001-30001	36 (20.6)	101 (57.7)	38 (21.7)	
	> 30000 BDT	15 (18.8)	39 (48.8)	26 (32.5)	
Type of family	Nuclear	63 (21.1)	148 (49.5)	88 (29.4)	9.29*
	Joint	10 (9.9)	66 (65.3)	25 (24.8)	

** at 1% level of significance, * at 5% level of significance

Table 7 showed the association between Facebook addiction and Facebook-related behavior. Students using Facebook for over five years had a higher addiction rate (32.4%) compared to those with shorter use (23.3%), while non-addiction was more common among newer users (23.4%). This association was significant ($p < 0.05$). Students with over 500 Facebook friends had higher addiction (30.7%) and lower non-addiction (8.8%) rates than those with 500 or fewer friends. This relationship was statistically significant ($p < 0.01$), showing that more Facebook friends are linked to higher addiction levels.

Table 7: Association between respondents' Facebook addiction level and Facebook related information

Variables	Categories	Facebook Addiction Level			Chi-square Value
		Not Addicted, N (%)	Mild Addicted, N (%)	Addicted, N (%)	
How many years have you been a member of Facebook?	≤ 5 Years	43 (23.4)	98 (53.3)	43 (23.3)	7.70*
	> 5 Years	30 (13.9)	116 (53.7)	70 (32.4)	
About how many total Facebook friends do you have?	≤ 500 Friends	53 (30.8)	76 (44.2)	43 (25.0)	32.12**
	> 500 Friends	20 (8.8)	138 (60.5)	70 (30.7)	

** at 1% level of significance, * at 5% level of significance

Table 8 presented the results of a multinomial logistic regression analysis examining factors associated with Facebook addiction. For the moderately addicted group, academic performance showed a significant association: students with a GPA < 3.5 had 2.83 times higher odds of being moderately addicted compared to those with a GPA > 3.75 ($p < 0.01$), and those with a GPA between 3.5 and 3.75 had 2.77 times higher odds ($p < 0.05$). Students from nuclear families had significantly lower odds of moderate addiction compared to those from joint families (OR = 0.36, $p < 0.05$). Duration of Facebook use also showed a significant effect: students who had used Facebook for five years or less had lower odds of being moderately addicted (OR = 0.98, $p < 0.05$). Moreover, students with 500 or fewer Facebook friends were significantly less likely to be moderately addicted (OR = 0.25, $p < 0.01$).

For the addicted group, students with GPA < 3.5 had significantly higher odds of being addicted (OR = 2.40, $p < 0.05$) compared to those with GPA > 3.75. The number of Facebook friends remained a strong predictor: students with 500 or fewer friends had significantly lower odds of being addicted (OR = 0.33, $p < 0.01$) compared to those with more than 500 friends.

Table 8: Effect of different factors on respondents' Facebook addiction

Facebook addiction	Variables	B	S.E.	OR	95% C.I. for OR	
					Lower	Upper
Moderately Addicted	Gender					
	Male vs Female	0.02	0.39	1.02	0.47	2.18
	Results					
	GPA < 3.5 vs GPA > 3.75	1.04	0.39	2.83**	1.33	6.01
	3.5 < GPA ≤ 3.75 vs GPA > 3.75	1.02	0.41	2.77*	1.25	6.15
	Mother education					
	Illiterate and Primary vs Secondary and above	0.49	0.33	1.63	0.85	3.12
	Type of family					
	Nuclear vs Joint	-1.02	0.40	0.36*	0.17	0.79
	How many years have you been a member of Facebook?					
	≤ 5 Years vs > 5 Years	-0.26	0.32	0.98*	0.52	1.84
	About how many total Facebook friends do you have?					
	≤ 500 Friends vs > 500 Friends	-1.40	0.37	0.25**	0.12	0.51
Addicted	Gender					
	Male vs Female	0.31	0.42	1.36	0.60	3.08
	Results					
	GPA < 3.5 vs GPA > 3.75	0.88	0.42	2.40*	1.06	5.45
	3.5 < GPA ≤ 3.75 vs GPA > 3.75	0.63	0.45	1.87	0.78	4.48
	Mother education					
	Illiterate and Primary vs Secondary and above	-0.05	0.36	0.94	0.46	1.93

	Type of family					
	Nuclear vs Joint	-0.58	0.43	0.56	0.24	1.32
	How many years have you been a member of Facebook?					
	≤ 5 Years vs > 5 Years	-0.33	0.35	0.72	0.36	1.42
	About how many total Facebook friends do you have?					
	≤ 500 Friends vs > 500 Friends	-1.11	0.40	0.33**	0.15	0.72

Reference Category: Not Addicted; ** at 1% level of significance, * at 5% level of significance

Discussion

The study focused on Facebook addiction among Rajshahi University students aged between 19 and 24 years, with an equal distribution of males and females. This study showed that 28.25% of the respondents were highly addicted. Prevalence of Facebook addiction among medical student in Egypt was 16.6% (Mohamed et al. 2025). Prevalence of Facebook addiction among medical student in Bangladesh was 29.4% (Karim et al. 2023). Almost identical findings were observed in studies conducted in India (Shettar et al. 2017) and Nepal (Atreya et al., 2020). A statistically significant association between gender and Facebook addiction level ($p < 0.01$). Male students were more likely to experience higher levels of Facebook addiction than female students. This aligns with previous literature indicating that males often engage more heavily in online activities, including social networking, potentially due to differing socialization patterns, technology engagement preferences, or coping mechanisms for stress and boredom (Morahan-Martin & Schumacher, 2000; Kuss et al., 2013). In terms of academic performance, both the Chi-square test and multinomial logistic regression analysis revealed a strong and statistically significant association between academic results and Facebook addiction ($p < 0.01$). Specifically, students with lower GPAs were more likely to fall into the moderately addicted and addicted groups. Several studies have reported that Facebook addiction is associated with poorer academic performance (Mohamed et al., 2025; Dule et al., 2023; Karim et al., 2023). Excessive Facebook use may reduce students' academic focus, study habits, and time management (Junco, 2012). It may also function as a coping mechanism for lower-performing students who turn to social media to escape academic stress or disappointment (Rosen et al., 2013). One key explanation is time displacement, where time that could be devoted to studying is instead spent on social media (Dule, 2023). Students with addictive Facebook use often spend several hours daily on the platform, reducing the time and concentration available for academic tasks (Al-Menayes, 2014). Furthermore, Facebook addiction has been linked to psychological problems such as anxiety, depression, and low self-esteem, which may increase academic stress and negatively affect GPA (Kirschner, 2010; Thomas, 2019). Excessive use may also reduce face-to-face social interactions and contribute to sleep disturbances and social isolation, further hindering academic performance (Al-Menayes, 2014). In the context of Bangladeshi University students, where academic achievement is highly valued, these behavioral and psychological effects may significantly influence students' academic outcomes. Mother's education also

showed a statistically significant relationship with Facebook addiction ($p < 0.01$). Students whose mothers had only primary or no education were more likely to be mildly addicted. One plausible explanation is that parents with lower education levels may be less aware of the psychological and academic risks associated with excessive social media use, thus exerting less monitoring or guidance over their children's online behavior (Huang, 2015). The type of family structure was another significant factor ($p < 0.05$), with students from joint families more likely to be moderately addicted compared to those from nuclear families. In joint families, where privacy and personal space might be limited, students may turn to Facebook for social interaction or as a form of personal space. On the other hand, students from nuclear families might experience more direct parental supervision or a structured environment that encourages discipline and limits digital distractions (Enez Darcin et al., 2016).

A significant association between longer duration of Facebook use and addiction levels ($p < 0.05$) indicated that the longer a student had been a Facebook user, the more likely they were to fall into an addicted category. This is likely due to the cumulative effects of habitual use and the reinforcing nature of social media engagement over time, which gradually develops into compulsive behavior (Ryan et al., 2014). Furthermore, the number of Facebook friends was found to be strongly associated with Facebook addiction levels ($p < 0.01$). Students with more than 500 friends were significantly more likely to be addicted. This suggests that a larger online network may demand more frequent interaction, attention, and engagement—key elements that fuel addictive behaviors. Maintaining such a wide social presence may also increase social comparison and validation-seeking tendencies, which are known predictors of social media addiction (Nadkarni & Hofmann, 2012; Andreassen, 2015).

Conclusions

In conclusion, this study highlights that Facebook addiction among University students is influenced by a range of academic, family, and behavioral factors. Key contributors include gender, GPA, parental (especially maternal) education, family structure, years of Facebook use, and number of online friends. These findings suggest that Facebook addiction is a complex issue rooted in students' broader social and psychological environments. Therefore, effective prevention and intervention efforts should take a holistic approach, combining digital literacy, academic support, and family involvement to promote healthier social media habits.

Recommendations

Based on these findings, several targeted recommendations can be made to mitigate Facebook addiction among university students. Firstly, universities should implement structured digital literacy programs and awareness campaigns that educate students on the responsible use of social

media and the potential consequences of excessive engagement. Counseling services should also be made available to support students struggling with poor academic performance or emotional stress, particularly those who may be using Facebook as a coping mechanism. Parents, especially mothers with lower levels of education, should be engaged through community outreach to enhance their understanding of social media's impact and encourage more active supervision. Institutions should also consider promoting family-level interventions and communication strategies that can help balance the challenges associated with joint family living. Finally, students should be encouraged to develop healthy online habits, such as setting time limits, reducing friend list sizes to meaningful contacts, and engaging in offline activities that fulfill their social and emotional needs. These interventions, when implemented collectively, can help create a supportive environment that reduces the risk of Facebook addiction and promotes overall well-being.

Acknowledgments

The authors thank the Faculty of Science, University of Rajshahi, Rajshahi-6205, Bangladesh, for financial support. They also appreciate the cooperation of the university authorities and the residential hall authorities for allowing data collection from students and sharing their basic information. ChatGPT 4.0 was used to enhance the readability and language of the manuscript.

References

- Ahmed O. Hossain MA. Validation Study of the Bergen Facebook Addiction Scale On a Sample of Bangladeshi People. *Journal of Addiction Research & Therapy*. October 2018; 9(6).
- Al-Menayes, J. J. (2015). The relationship between mobile social media use and academic performance in university students. *New Media & Society*, 17(4), 630–646.
- Andreassen CS. Development of a Facebook addiction scale. *Psychological Reports*. 2012; 110 (2): 501–517. *Psychological Reports* 2012.
- Andreassen, C. S. (2015). Online social network site addiction: A comprehensive review. *Current Addiction Reports*, 2(2), 175–184. Enez Darcin, A., Kose, S., Noyan, C. O., Nurmedov, S., Yilmaz, O., & Dilbaz, N. (2016). Smartphone addiction and its relationship with social anxiety and loneliness. *Behavioural Sciences*, 6(4), 56.
- Huang, C. (2015). Social network site use and academic achievement: A meta-analysis. *Computers & Education*, 92, 102–116.
- Junco, R. (2012). Too much face and not enough books: The relationship between multiple indices of Facebook use and academic performance. *Computers in Human Behavior*, 28(1), 187–198.

- Koc, M., & Gulyagci, S. (2013). Facebook addiction among Turkish college students: The role of psychological health, demographic, and usage characteristics. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(4), 279–284.
- Kirschner, P. A., & Karpinski, A. C. (2010). Facebook and academic performance. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1237–1245.
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2011). Online social networking and addiction—a review of the psychological literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 8(9), 3528–3552.
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological Internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16(1), 13–29.
- Nadkarni, A., & Hofmann, S. G. (2012). Why do people use Facebook? *Personality and Individual Differences*, 52(3), 243–249.
- Rosen, L. D., Carrier, M. A., & Cheever, N. A. (2013). Facebook and texting made me do it: Media-induced task-switching while studying. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 948–958.
- Ryan, T., Chester, A., Reece, J., & Xenos, S. (2014). The uses and abuses of Facebook: A review of Facebook addiction. *Journal of Behavioral Addictions*, 3(3), 133–148.
- Mohamed, E.F., Mohamed, A.E., Youssef, A.M., Sehlo, M.G., Soliman, E.S.A. and Ibrahim, A.S., 2025. Facebook addiction among medical students: prevalence and consequences. *Middle East Current Psychiatry*, 32(1), p.7.
- Dule, A., Abdu, Z., Hajure, M., Mohammedhussein, M., Girma, M., Gezimu, W. and Duguma, A., 2023. Facebook addiction and affected academic performance among Ethiopian university students: A cross-sectional study. *PLoS One*, 18(2), p.e0280306.
- ShettarM,KarkalR,KakunjeA,MendonsaRD,ChandranVM.Facebookaddictionandloneliness in the post-graduate students of a university in southern India. *Int J Soc Psychiatry*. 2017 Jun; 63(4):325329. <https://doi.org/10.1177/0020764017705895> PMID: 28504040. 48.
- AtreyaA, NepalS and ThapaP.Cross-sectionalstudyofFacebookaddictionin a sampleof Nepalese population [version 2; peer review: 2 approved]. *F1000Research* 2020, 9:1237 <https://doi.org/10.12688/f1000research.26923.2>.
- Karim MR, Haque M.J, Akhter S, Ahmed HU (2023) Facebook addiction and its related factors among medical students; a cross- sectional study in Bangladesh. *PLOS Glob Public Health* 3(2): e0001597.
- Aparicio-Martínez, P., Perea-Moreno, A. J., Martínez-Jiménez, M. P., Redel-Macías, M. D., Pagliari, C., & Vaquero-Abellán, M. (2020). Social media, thin-ideal, body dissatisfaction and disordered eating attitudes: An exploratory analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(17), 6140.

- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2017). Social networking sites and addiction: Ten lessons learned. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(3), 311.
- Rahman, M. M., & Yeasmin, S. (2022). The impact of social media addiction on academic performance among university students in Bangladesh. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 34(2), 40–51.
- Rouis, S., Limayem, M., & Salehi-Sangari, E. (2011). Impact of Facebook usage on students' academic achievement: Role of self-regulation and trust. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 9(3), 961–994.
- Satici, S. A., & Uysal, R. (2015). Well-being and problematic Facebook use. *Computers in Human Behavior*, 49, 185–190.
- Thomas, D. (2019). Facebook Addiction and Academic Anxiety among University Students. 22(2), 68–83.

Thai Social Science Journal**Original Article**

Received:17 March 2026

Revised:8 April 2026

Accepted:26 April 2026

ผลกระทบเชิงสังคมของการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย

The social impact of enacting equal marriage laws in Thailand.

นางสาว นงพงา น้อยเวียง¹

Miss. Nongphanga Noiwiang

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมของการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย โดยมองกฎหมายดังกล่าวในฐานะจุดเปลี่ยนเชิงโครงสร้างของสังคมไทยร่วมสมัย มากกว่าการเป็นเพียงมาตรการขยายสิทธิของกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ การศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิดด้านสิทธิและความเสมอภาค ทฤษฎีโครงสร้างครอบครัว และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายครอบครัว วัฒนธรรม และความเป็นพลเมืองในบริบทไทย ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า กฎหมายสมรสเท่าเทียมได้ปรับเปลี่ยนความหมายของ “ครอบครัว” จากแบบแผนครอบครัวต่างเพศเป็นศูนย์กลาง ไปสู่การยอมรับความหลากหลายของรูปแบบชีวิตอย่างเป็นทางการ ส่งผลต่อการลดการเลือกปฏิบัติ เสริมสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และยกระดับสถานะทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศทั้งในระดับชีวิตส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ อย่างไรก็ตาม บทความยังพบว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงกฎหมายดังกล่าวยังเผชิญข้อจำกัดและความท้าทายสำคัญ ทั้งในด้านช่องว่างของสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการมีบุตรและเทคโนโลยีเจริญพันธุ์ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในระดับปฏิบัติ และความตึงเครียดเชิงคุณค่าระหว่างหลักศาสนา วัฒนธรรม และสิทธิพลเมือง บทความเสนอว่า ความท้าทายสำคัญหลังการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม คือความเสี่ยงของการเกิดความเสมอภาคที่จำกัดอยู่เพียงในเชิงกฎหมาย โดยที่บรรทัดฐานทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชีวิตประจำวันยังไม่เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ในเชิงสรุปการสมรสเท่าเทียมควรถูกทำความเข้าใจในฐานะจุดเริ่มต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมระยะยาว ซึ่งความสำเร็จของกฎหมายขึ้นอยู่กับความสามารถของสังคมไทยในการแปรเปลี่ยนหลักความเสมอภาคทางกฎหมายไปสู่การยอมรับเชิงวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันบนฐานศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สมรสเท่าเทียม, ความเสมอภาคทางกฎหมาย, ครอบครัว, ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: aoynoiwiang@gmail.com,Tel. 087-6246487

Abstract

This article examines the social impacts of the legalization of same-sex marriage in Thailand by conceptualizing the law as a structural turning point in contemporary Thai society rather than merely an expansion of individual rights for LGBTQ+ people. Drawing on rights-based and equality theory, theories of family as a social institution, and perspectives on social change and discourse, the study analyzes the evolving relationship between law, family, culture, and citizenship in the Thai context. The analysis demonstrates that marriage equality has significantly reshaped the meaning of “family,” moving away from a heteronormative model toward the legal recognition of diverse forms of intimate life. This transformation contributes to the reduction of discrimination, the enhancement of human dignity, and the strengthening of the social status of LGBTQ+ individuals in both private and public spheres. Nevertheless, the article identifies persistent limitations and challenges following the implementation of the law, including gaps in reproductive rights and access to assisted reproductive technologies, inconsistencies in legal enforcement at the administrative level, and ongoing value-based tensions between religious and cultural norms and civil rights. The findings suggest that a central challenge in the post-legalization period lies in the risk of achieving formal legal equality without corresponding social acceptance. Without broader cultural and institutional transformation, legal recognition alone may be insufficient to alter everyday practices and power relations. In conclusion, the article argues that marriage equality in Thailand should be understood as the beginning of a long-term process of social transformation. The ultimate success of the law depends on the capacity of Thai society to translate legal equality into cultural recognition and to foster coexistence grounded in respect for human dignity and social diversity.

Keywords: Marriage equality, Legal equality, Family, Human dignity, Social change

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทยนับเป็นเหตุการณ์สำคัญที่มีนัยยะมากกว่าการขยายสิทธิทางกฎหมายให้แก่บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ หากแต่เป็น“จุดเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง” (Structural turning point) ที่สะท้อนการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กฎหมาย สถาบันครอบครัว และความเป็นพลเมืองในสังคมไทยร่วมสมัยอย่างลึกซึ้ง การรับรองสิทธิในการสมรสของคู่รักเพศเดียวกันไม่เพียงทำทนายกรอบ

ความคิดแบบครอบครัวยุคใหม่-หญิงซึ่งฝังรากลึกในกฎหมายและวัฒนธรรมไทย หากยังเปิดพื้นที่ใหม่ให้กับการนิยามความเสมอภาค ความเป็นมนุษย์ และศักดิ์ศรีของปัจเจกในระบบกฎหมายสมัยใหม่ (Weeks, 2007; Wolfson, 2004)

ในอดีตสังคมไทยมักถูกอธิบายว่าเป็นสังคมที่ “เปิดกว้างทางวัฒนธรรม” ต่อความหลากหลายทางเพศในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในมิติของชีวิตประจำวัน สื่อบันเทิง และพื้นที่ทางสังคมที่ไม่เป็นทางการ อย่างไรก็ตามการยอมรับดังกล่าวมักอยู่ในลักษณะการอดทนหรือการยอมให้มีอยู่ (Tolerance) มากกว่าการรับรองสถานะความเสมอภาคอย่างแท้จริงในเชิงโครงสร้าง (Jackson, 1999; Sinnott, 2004) การเปลี่ยนผ่านจากการยอมรับเชิงวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ ไปสู่การรับรองเชิงกฎหมายอย่างเป็นทางการผ่านกฎหมายสมรสเท่าเทียมจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญต่อระบบคุณค่าและบรรทัดฐานทางสังคมของไทยในระยะยาว

กฎหมายสมรสในฐานะกลไกของรัฐ ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงกำหนดสถานะทางครอบครัว หากแต่มีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากร สิทธิ หน้าที่ และความคุ้มครองทางสังคมให้แก่พลเมืองอย่างไม่เท่าเทียมมาโดยตลอด (Fineman, 1995) การขยายความหมายของ “คู่สมรส” ให้ครอบคลุมบุคคลเพศเดียวกัน จึงเป็นการปรับโครงสร้างความเป็นพลเมือง (Citizenship) ใหม่ โดยยอมรับว่าความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและรูปแบบครอบครัวที่หลากหลายสามารถดำรงอยู่ได้อย่างชอบธรรมภายใต้ระเบียบกฎหมายเดียวกัน (Plummer, 2015)

ในบริบทนี้กฎหมายสมรสเท่าเทียมจึงไม่ควรถูกมองเพียงในฐานะชัยชนะของขบวนการสิทธิ หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่อาจส่งผลกระทบต่อทัศนคติของสาธารณชน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การทำงานของสถาบันศาสนา ระบบราชการ และรูปแบบการอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง

1.2 ช่องว่างองค์ความรู้

แม้ว่าการถกเถียงและงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสมรสเท่าเทียมในประเทศไทยจะเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แต่งานส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงกฎหมายและสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการวิพากษ์บทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หรือการอ้างอิงมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (อัครเดช, 2565; สายสมบัติ, 2564) ขณะที่มิติทางสังคมและวัฒนธรรมมักถูกกล่าวถึงในฐานะบริบทประกอบ มากกว่าประเด็นวิเคราะห์หลัก

ช่องว่างสำคัญขององค์ความรู้ คือการขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับ “ผลกระทบเชิงสังคม” ของกฎหมายสมรสเท่าเทียมในระดับโครงสร้างและชีวิตประจำวัน งานวิจัยจำนวนมากไม่นิยมมองกฎหมายในฐานะผลลัพธ์สุดท้ายของการต่อสู้เชิงนโยบาย มากกว่าการเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ซับซ้อนและยืดเยื้อ (Engel & Munger, 2003)

นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในการวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมายต่อกลุ่มทางสังคมที่หลากหลาย เช่น ครอบครัวดั้งเดิม ชุมชนท้องถิ่น สถาบันศาสนา หรือกลุ่มที่มีทัศนคติอนุรักษนิยม ซึ่งอาจตอบสนองต่อกฎหมาย

ดังกล่าวทั้งในเชิงยอมรับ ต่อต้าน หรือปรับตัวอย่างเงียบงัน (Silent adaptation) งานศึกษาที่เชื่อมโยงกฎหมายเข้ากับวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการปฏิบัติในชีวิตประจำวันจึงยังมีอยู่อย่างจำกัดในบริบทไทย

1.3 วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมของการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย โดยไม่จำกัดการวิเคราะห์อยู่เพียงมิติทางกฎหมายหรือสิทธิ หากแต่ขยายไปสู่มิติทางโครงสร้าง วัฒนธรรม และชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมไทยร่วมสมัยในเชิงเฉพาะ บทความมุ่ง (1) วิเคราะห์ว่ากฎหมายสมรสเท่าเทียมส่งผลต่อการนิยามครอบครัว ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และความเป็นพลเมืองอย่างไร (2) อธิบายปฏิกิริยาและการปรับตัวของสถาบันทางสังคมและกลุ่มทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และ (3) เสนอกรอบวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์เพื่อใช้ทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากกฎหมายสิทธิในบริบทไทย การศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างองค์ความรู้ และสร้างฐานคิดสำหรับการวิจัยในอนาคตเกี่ยวกับกฎหมายสิทธิ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศไทย โดยเน้นการมองกฎหมายไม่ใช่เพียงเครื่องมือเชิงเทคนิค หากแต่เป็นกลไกทางอำนาจที่มีผลต่อโครงสร้างความสัมพันธ์และความหมายของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างลึกซึ้ง

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาผลกระทบเชิงสังคมของกฎหมายสมรสเท่าเทียมจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมาย สิทธิ โครงสร้างสังคม และการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมได้อย่างรอบด้าน บทความนี้จึงเลือกใช้กรอบทฤษฎีแบบบูรณาการ ประกอบด้วย (1) ทฤษฎีสิทธิและความเสมอภาค (2) ทฤษฎีโครงสร้างครอบครัวและสถาบันทางสังคม และ (3) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวาทกรรม เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของกฎหมายสมรสเท่าเทียมในฐานะทั้งเครื่องมือเชิงนโยบายและกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระยะยาว

2.1 ทฤษฎีสิทธิและความเสมอภาค (Rights-based & Equality Theory)

ทฤษฎีสิทธิและความเสมอภาคเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานในการอธิบายการต่อสู้เพื่อการรับรองสมรสเท่าเทียมในหลายประเทศ โดยมองว่าการสมรสไม่ใช่เพียงสถาบันทางศีลธรรมหรือวัฒนธรรม หากแต่เป็น “สิทธิพลเมือง” (Civil right) ที่รัฐมีหน้าที่ต้องรับรองแก่บุคคลทุกคนอย่างไม่เลือกปฏิบัติ (Dworkin, 1977; Rawls, 1999) ภายใต้กรอบนี้การกีดกันคู่รักเพศเดียวกันนอกจากการสมรสถูกมองว่าเป็นการละเมิดหลักความเสมอภาคทางกฎหมาย และเป็นการปฏิเสธสถานะความเป็นพลเมืองอย่างเต็มรูปแบบ

การสมรสในฐานะสิทธิพลเมืองมีความสำคัญในเชิงโครงสร้าง เนื่องจากเป็นช่องทางที่รัฐใช้จัดสรรสิทธิสวัสดิการ และความคุ้มครองทางกฎหมายในด้านต่าง ๆ เช่น ทรัพย์สิน มรดก การตัดสินใจทางการแพทย์ และสวัสดิการของรัฐ การไม่รับรองการสมรสของคู่รักเพศเดียวกันจึงไม่ได้เป็นเพียงการจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคล

หากแต่เป็นการสร้าง “ความไม่เสมอภาคเชิงโครงสร้าง” (Structural inequality) ในระบบความเป็นพลเมือง (Marshall, 1950; Young, 1990)

ในบริบทนี้การประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมสามารถถูกมองว่าเป็นการขยายขอบเขตของ “ความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียม” (Equal citizenship) โดยยอมรับว่าบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศและรูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างจากบรรทัดฐานเดิม มีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับพลเมืองกลุ่มอื่น (Fraser, 2003; Wolfson, 2004) อย่างไรก็ตามนักวิชาการหลายคนชี้ให้เห็นว่า การรับรองสิทธิทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ หากไม่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมและวัฒนธรรมที่ลดอคติและการกีดกันในชีวิตประจำวัน (Richardson, 2004)

2.2 ทฤษฎีโครงสร้างครอบครัวและสถาบันทางสังคม

ทฤษฎีโครงสร้างครอบครัวมองว่าครอบครัวไม่ใช่หน่วยธรรมชาติที่ดำรงอยู่โดยอิสระจากอำนาจรัฐ หากแต่เป็นสถาบันทางสังคมที่ถูกนิยาม ควบคุม และให้ความหมายผ่านกฎหมาย นโยบาย และบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม (Fineman, 1995; Giddens, 1992) ในสังคมสมัยใหม่รัฐมีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่า “ครอบครัวที่ถูกต้องตามกฎหมาย” ควรมีลักษณะอย่างไร และใครมีสิทธิได้รับการคุ้มครองในฐานะครอบครัว

ในบริบทของไทย รูปแบบครอบครัวต่างเพศที่มีการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมายถูกทำให้เป็นศูนย์กลางมาอย่างยาวนาน ทั้งในกฎหมายแพ่ง นโยบายสวัสดิการ และวาทกรรมสาธารณะ การจำกัดการสมรสไว้เฉพาะชายและหญิงจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ครอบครัวรูปแบบอื่นถูกทำให้ “มองไม่เห็น” หรือขาดความชอบธรรมในเชิงสถาบัน (Sinnott, 2004)

การประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมจึงเป็นการท้าทายโครงสร้างครอบครัวแบบดั้งเดิมอย่างเป็นระบบ โดยเปิดพื้นที่ให้ครอบครัวเพศเดียวกันได้รับการยอมรับในฐานะสถาบันทางสังคมที่ถูกต้องตามกฎหมาย การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้ส่งผลเฉพาะต่อคู่สมรสโดยตรง หากแต่มียุทธศาสตร์ความเข้าใจเรื่องบทบาททางเพศ ความเป็นพ่อแม่ และการจัดความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในสังคมไทยโดยรวม (Weeks, Heaphy, & Donovan, 2001) อย่างไรก็ตามนักวิชาการสายวิพากษ์บางส่วนเตือนว่า การมุ่งเน้นการเข้าสู่สถาบันสมรสอาจนำไปสู่การทำให้รูปแบบความสัมพันธ์บางประเภทได้รับสิทธิพิเศษเหนือรูปแบบอื่น และอาจผลิตลำดับชั้นใหม่ภายในกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศเอง (Warner, 1999; Duggan, 2003) ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นความจำเป็นในการวิเคราะห์ผลกระทบของกฎหมายสมรสเท่าเทียมในมิติที่ซับซ้อนและไม่เป็นเส้นตรง

2.3 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวาทกรรม

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวาทกรรมให้ความสำคัญกับบทบาทของกฎหมายในฐานะเครื่องมือที่ไม่เพียงควบคุมพฤติกรรม แต่ยังสร้างความหมายและกรอบการรับรู้ของสังคม (Foucault, 1977; Fairclough, 1995) ภายใต้กรอบนี้กฎหมายสมรสเท่าเทียมไม่ได้เป็นเพียงข้อบังคับทางนิติศาสตร์ หากแต่เป็น “วาทกรรมทาง

อำนาจ” ที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนวิธีคิดของสังคมเกี่ยวกับความปกติ ความชอบธรรม และคุณค่าของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

ก่อนการรับรองทางกฎหมายความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยมักถูกจัดวางอยู่ในกรอบของ “ความอดทน” (Tolerance) กล่าวคือเป็นสิ่งที่สังคมยอมให้มีอยู่ตราบเท่าที่ไม่ทำลายบรรทัดฐานหลักมากเกินไป (Jackson, 1999) อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องความอดทนถูกวิพากษ์ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ยังคงทำให้กลุ่มหนึ่งอยู่ในสถานะผู้ถูกยอมรับ มากกว่าผู้ที่มีสิทธิเท่าเทียม (Brown, 2006)

การประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมสามารถถูกมองว่าเป็นการขยับจากกรอบของแนวคิดเรื่องความอดทนไปสู่ “การยอมรับ” (Recognition) ในเชิงสถาบัน โดยรัฐทำหน้าที่รับรองสถานะและคุณค่าของความสัมพันธ์เพศเดียวกันอย่างเป็นทางการ (Fraser, 2003) อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงเชิงวาทกรรมในระดับกฎหมายไม่ได้หมายความว่าทัศนคติและการปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันโดยอัตโนมัติ ดังนั้นกรอบทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงช่วยให้บทความนี้สามารถตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อผลกระทบของกฎหมายสมรสเท่าเทียม ทั้งในฐานะพลังผลักดันการเปลี่ยนแปลง และในฐานะพื้นที่ของความขัดแย้ง การต่อรอง และการปรับตัวของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทยร่วมสมัย

3 บริบทการเกิดกฎหมายสมรสเท่าเทียมในสังคมไทย

การทำความเข้าใจผลกระทบเชิงสังคมของกฎหมายสมรสเท่าเทียมจำเป็นต้องพิจารณาบริบททางกฎหมาย การเมือง และสังคมที่กฎหมายดังกล่าวถือกำเนิดขึ้น บทนี้จึงมุ่งอธิบายพลวัตของการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน บทบาทของขบวนการเคลื่อนไหว และทัศนคติของสังคมไทยก่อนการประกาศใช้กฎหมาย เพื่อชี้ให้เห็นว่า กฎหมายสมรสเท่าเทียมมิได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หากแต่เป็นผลสะสมของการต่อรองเชิงอำนาจและความหมายในระยะยาว

3.1 พัฒนาการทางกฎหมายและการเมือง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ซึ่งกำหนดให้การสมรสต้องเกิดขึ้นระหว่าง “ชายและหญิง” เป็นกลไกทางกฎหมายสำคัญที่ตอกย้ำรูปแบบครอบครัวต่างเพศเป็นศูนย์กลางมาอย่างยาวนานในสังคมไทย บทบัญญัติดังกล่าวไม่เพียงกำหนดสถานะทางครอบครัว หากยังเป็นฐานในการจัดสรรสิทธิ หน้าที่ และสวัสดิการของรัฐในหลายมิติ ส่งผลให้คู่รักเพศเดียวกันถูกกีดกันออกจากระบบความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเป็นโครงสร้าง (อรรถะโม, 2565)

ความพยายามในการทำทลายมาตรา 1448 ปรากฏอย่างชัดเจนตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา ผ่านทั้งการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ การผลักดันร่างกฎหมายคู่ชีวิต และการเสนอแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยตรง แม้ศาลรัฐธรรมนูญจะเคยวินิจฉัยว่ามาตรา 1448 ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ แต่คำวินิจฉัยดังกล่าวกลับมีผลเชิงการเมืองในทางอ้อม โดยเปิดพื้นที่ให้เกิดการถกเถียงในสาธารณะเกี่ยวกับความหมายของความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ (Jackson, 1999; Engel & Munger, 2003)

บทบาทของรัฐบาลในกระบวนการนี้สะท้อนพลวัตทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เปิดรับวาทกรรมสิทธิมนุษยชนและความหลากหลายทางเพศ ขณะเดียวกันภาคประชาสังคมและเครือข่ายนักกฎหมายก็มีบทบาทสำคัญในการแปลข้อเรียกร้องเชิงอัตลักษณ์ให้กลายเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่สถาบันการเมืองสามารถรับไปพิจารณาได้ กระบวนการดังกล่าวสะท้อนว่ากฎหมายสมรสเท่าเทียมเป็นผลผลิตของการต่อรองระหว่างสถาบันทางการเมือง มากกว่าการตัดสินใจเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว (Plummer, 2015)

3.2 บทบาทขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+)

ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียม โดยใช้ทั้งยุทธศาสตร์เชิงนโยบายและเชิงวัฒนธรรมควบคู่กัน ในเชิงนโยบาย ขบวนการได้ทำงานร่วมกับนักกฎหมาย นักวิชาการ และผู้แทนทางการเมือง เพื่อร่างข้อเสนอมติที่อ้างอิงหลักสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และพันธกรณีระหว่างประเทศของรัฐไทย (Fraser, 2003; Wolfson, 2004) ในเชิงวัฒนธรรมการเคลื่อนไหวมิได้จำกัดอยู่เพียงพื้นที่ทางการเมืองอย่างเป็นทางการ หากแต่ขยายไปสู่สื่อ ศิลปะ วัฒนธรรมสมัยนิยม และชีวิตประจำวัน เพื่อท้าทายภาพจำเชิงลบและทำให้ความสัมพันธ์เพศเดียวกันปรากฏในฐานะ “ชีวิตปกติ” ที่ผู้คนสามารถเชื่อมโยงได้ (Weeks, 2007) การเล่าเรื่องชีวิตครอบครัว ความรัก และความสูญเสีย ถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้ข้อเรียกร้องทางกฎหมายมีมิติของความเป็นมนุษย์ มากกว่าการเป็นประเด็นเชิงนามธรรม

การใช้ภาษาเกี่ยวกับ “สิทธิ” “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และ “ความเท่าเทียม” กลายเป็นแกนกลางของการเคลื่อนไหว โดยมีเป้าหมายในการเปลี่ยนกรอบการรับรู้ของสังคมจากการมองความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องศีลธรรม ไปสู่การมองว่าเป็นประเด็นความยุติธรรมทางสังคม (Young, 1990; Richardson, 2004) กระบวนการนี้มีส่วนสำคัญในการทำให้กฎหมายสมรสเท่าเทียมถูกมองว่าเป็น “เรื่องของสังคมโดยรวม” มิใช่สิทธิพิเศษของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

3.3 ทศนคติของสังคมไทยก่อนการประกาศใช้กฎหมาย

ก่อนการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม ทศนคติของสังคมไทยต่อความหลากหลายทางเพศมีลักษณะไม่เป็นเนื้อเดียวกัน โดยแม้จะปรากฏภาพของความเปิดกว้างในบางพื้นที่ แต่การยอมรับดังกล่าวมักเป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอและขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (Sinnott, 2004) หลายงานศึกษาชี้ว่าสังคมไทยมีแนวโน้ม “ยอมให้มีอยู่” มากกว่า “ยอมรับอย่างเท่าเทียม” โดยเฉพาะเมื่อประเด็นความหลากหลายทางเพศเข้าไปท้าทายสถาบันครอบครัวหรือศีลธรรมแบบดั้งเดิม (Jackson, 1999)

ความแตกต่างเชิงรุ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดทัศนคติ โดยคนรุ่นใหม่ในเขตเมืองมักมีท่าทีเปิดรับแนวคิดสมรสเท่าเทียมมากกว่าคนรุ่นเก่าหรือผู้ที่อาศัยในพื้นที่ชนบท ขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านศาสนาและความเชื่อก็มี

บทบาทในการกำหนดกรอบการยอมรับ โดยบางกลุ่มยังคงมองการสมรสผ่านกรอบศีลธรรมและธรรมชาติของเพศ (Weeks et al., 2001)

ความแตกต่างเชิงพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่นยังสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยมิได้มีท่าทีต่อกฎหมายสมรสเท่าเทียมในทิศทางเดียวกันทั้งหมด ความไม่สม่ำเสมอของการยอมรับนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายและผลกระทบเชิงสังคมหลังการประกาศใช้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการวิเคราะห์อย่างรอบด้านในบทถัดไป

4. ผลกระทบเชิงสังคมของกฎหมายสมรสเท่าเทียม

การประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงเชิงกฎหมาย หากแต่เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงสังคมในหลายระดับ ตั้งแต่การปรับความหมายของสถาบันครอบครัว การลดการเลือกปฏิบัติในเชิงโครงสร้าง ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน บทนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบดังกล่าวในเชิงลึก เพื่อชี้ให้เห็นว่ากฎหมายมีบทบาทในการปรับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและความหมายของการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยอย่างไร

4.1 การเปลี่ยนแปลงความหมายของ “ครอบครัว”

หนึ่งในผลกระทบเชิงสังคมที่สำคัญที่สุดของกฎหมายสมรสเท่าเทียม คือการเปลี่ยนแปลงความหมายของ “ครอบครัว” จากหน่วยที่ถูกนิยามอย่างแคบภายใต้กรอบชาย-หญิง ไปสู่การมองครอบครัวในฐานะพื้นที่ของความหลากหลายของความสัมพันธ์และการจัดชีวิตร่วมกัน การรับรองครอบครัวเพศเดียวกันอย่างเป็นทางการทำให้ครอบครัวไม่ได้ถูกผูกขาดด้วยรูปแบบเดียว หากแต่เปิดให้การสร้างครอบครัวบนฐานของความรัก ความผูกพัน และความรับผิดชอบร่วมกันได้รับการยอมรับในเชิงสถาบัน (Weeks et al., 2001; Giddens, 1992)

ในเชิงสัญลักษณ์การยอมรับครอบครัวเพศเดียวกันผ่านกฎหมายส่งผลให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวถูกยกสถานะจาก “ความสัมพันธ์ส่วนตัว” ไปสู่ “ครอบครัวที่ชอบธรรม” ภายใต้สายตาของรัฐและสังคม การเปลี่ยนแปลงนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทไทย ซึ่งสถานะครอบครัวสัมพันธ์โดยตรงกับเกียรติยศ การยอมรับจากเครือญาติ และความน่าเชื่อถือทางสังคม (Sinnott, 2004)

ในเชิงกฎหมาย การรับรองสถานะครอบครัวเพศเดียวกันทำให้สิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ที่เคยสงวนไว้เฉพาะครอบครัวต่างเพศถูกขยายไปอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในทรัพย์สิน มรดก หรือการตัดสินใจร่วมกันในภาวะวิกฤต การเปลี่ยนแปลงนี้ช่วยลดความเปราะบางของครอบครัวรูปแบบใหม่ และทำให้การดำรงอยู่ของครอบครัวหลากหลายได้รับการคุ้มครองในเชิงโครงสร้างมากขึ้น (Fineman, 1995)

4.2 การลดการเลือกปฏิบัติและการสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

กฎหมายสมรสเท่าเทียมมีบทบาทสำคัญในการลดการเลือกปฏิบัติในเชิงสถาบัน โดยการรับรองอย่างเป็นทางการของรัฐส่งสัญญาณเชิงบรรทัดฐานว่าความสัมพันธ์เพศเดียวกันมีคุณค่าและความชอบธรรมเท่าเทียมกับความสัมพันธ์ต่างเพศ ภายใต้กรอบทฤษฎีสันติและความเสมอภาค การเปลี่ยนแปลงนี้สามารถถูกมองว่าเป็นการ

ขยายความเป็นพลเมืองอย่างเต็มรูปแบบให้แก่บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศซึ่งก่อนหน้านี้ถูกกีดกันออกจากสิทธิพื้นฐานบางประการ (Marshall, 1950; Rawls, 1999)

ผลกระทบที่สำคัญประการหนึ่งคือการเสริมสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human dignity) ของบุคคล ผู้มีความหลากหลายทางเพศซึ่งได้รับการยอมรับจากรัฐช่วยลดสถานะ “พลเมืองชั้นรอง” และส่งผลต่อความมั่นคงทางจิตใจ ความภาคภูมิใจในตนเอง และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Fraser, 2003; Richardson, 2004) งานศึกษาจำนวนมากในต่างประเทศชี้ว่าการรับรองการสมรสเพศเดียวกันสัมพันธ์กับการลดความเครียดจากการตีตรา (Minority stress) และการเพิ่มคุณภาพชีวิตของคู่รักและครอบครัวเพศเดียวกัน (Weeks, 2007)

อย่างไรก็ดี การลดการเลือกปฏิบัติในเชิงกฎหมายไม่ได้หมายความว่า การเลือกปฏิบัติในเชิงวัฒนธรรมและการปฏิบัติจะหายไปโดยอัตโนมัติ ในบางบริบทกฎหมายอาจก่อให้เกิดแรงต้านหรือการต่อต้านเชิงสัญลักษณ์จากกลุ่มที่ยึดมั่นในบรรทัดฐานดั้งเดิม ซึ่งสะท้อนว่าการสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยทั้งกฎหมายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมควบคู่กันไป (Brown, 2006)

4.3 ผลต่อความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

ในระดับชีวิตประจำวัน กฎหมายสมรสเท่าเทียมส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในหลายมิติ ทั้งในครอบครัวเดิม ชุมชน และสถานที่ทำงาน การมีสถานะสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมายช่วยให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตนเองต่อผู้อื่นได้ง่ายขึ้น และลดความคลุมเครือที่เคยก่อให้เกิดความไม่แน่นอนหรือความไม่ไว้วางใจในบางบริบททางสังคม (Plummer, 2015)

ภายในครอบครัวเดิม การรับรองทางกฎหมายอาจทำหน้าที่เป็น “ทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์” ที่ช่วยให้พ่อแม่และเครือญาติปรับท่าทีจากการอดทนหรือหลีกเลี่ยง ไปสู่การยอมรับในระดับที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น แม้การยอมรับดังกล่าวจะไม่ได้เกิดขึ้นอย่างราบรื่นหรือเท่าเทียมในทุกกรณี (Weeks et al., 2001) ในระดับชุมชนและที่ทำงาน สถานะสมรสที่ชัดเจนช่วยลดช่องว่างในการปฏิบัติ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมครอบครัว หรือการได้รับสวัสดิการและการยอมรับจากองค์กร

นอกจากนี้ กฎหมายสมรสเท่าเทียมยังส่งผลต่อรูปแบบการเปิดเผยอัตลักษณ์ (coming out) ของ บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศโดยการมีกรอบกฎหมายรองรับทำให้การเปิดเผยตัวตนมีความเสี่ยงทางสังคมน้อยลงในบางบริบท และเปิดโอกาสให้การเปิดเผยอัตลักษณ์ถูกเชื่อมโยงกับสถานะครอบครัวและความรับผิดชอบ มากกว่าการถูกมองเป็นเพียงอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Plummer, 2015; Richardson, 2004)

อย่างไรก็ตามผลกระทบเหล่านี้ยังคงมีลักษณะไม่สม่ำเสมอ และขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านรุ่น พื้นที่ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนว่ากฎหมายสมรสเท่าเทียมเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยังต้องการการติดตาม วิเคราะห์ และทำความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง

5. ผลกระทบเชิงวัฒนธรรม ศาสนา และบรรทัดฐานทางสังคม

การประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมมิได้ส่งผลเฉพาะในระดับกฎหมายและสิทธิพลเมืองเท่านั้น หากแต่ยังกระทบต่อโครงสร้างความหมายทางวัฒนธรรม ศาสนา และบรรทัดฐานทางสังคมที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ในบริบทที่ศาสนาและวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดศีลธรรมสาธารณะ กฎหมายดังกล่าวจึงกลายเป็นพื้นที่ของความตึงเครียด การต่อรอง และการตีความใหม่เกี่ยวกับความถูกต้อง ความเหมาะสม และการอยู่ร่วมกันของความแตกต่างในสังคมร่วมสมัย

5.1 การปรับตัวของสถาบันศาสนาและวัฒนธรรม

หนึ่งในผลกระทบที่เห็นได้ชัดจากการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม คือแรงสั่นสะเทือนต่อบทบาทของสถาบันศาสนาและวัฒนธรรมในฐานะผู้กำหนดกรอบศีลธรรมของสังคม ในสังคมไทยซึ่งพุทธศาสนามีอิทธิพลเชิงวัฒนธรรมสูง แม้หลักคำสอนดั้งเดิมจะมีได้ส่งเสริมความสัมพันธ์เพศเดียวกันอย่างชัดเจน แต่ก็ยังมีลักษณะยึดหยุ่นและเปิดพื้นที่ให้การตีความที่หลากหลายมากกว่าศาสนาบางประเภท อย่างไรก็ตาม การรับรองการสมรสเท่าเทียมโดยรัฐยังคงถูกมองว่าเป็นความท้าทายต่อ “ระเบียบศีลธรรมดั้งเดิม” ที่เชื่อมโยงการสมรสกับเพศสภาพและบทบาทครอบครัวแบบต่างเพศเป็นหลัก (Weeks et al., 2001)

ความตึงเครียดดังกล่าวทำให้สถาบันศาสนาและกลุ่มทางวัฒนธรรมต้องเผชิญกับแรงกดดันในการปรับตัว โดยบางส่วนเลือกยืนหยัดกับการตีความแบบอนุรักษ์นิยม ขณะที่บางส่วนเริ่มพัฒนาวาทกรรมใหม่ที่แยก “ศีลธรรมทางศาสนา” ออกจาก “สิทธิพลเมืองในทางกฎหมาย” การแยกดังกล่าวสะท้อนแนวโน้มของสังคมสมัยใหม่ที่รัฐและศาสนาไม่อาจซ้อนทับบทบาทกันได้อย่างสมบูรณ์เหมือนในอดีต และศีลธรรมสาธารณะกำลังถูกนิยามใหม่บนฐานความหลากหลายและการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Butler, 2004)

ในระดับวัฒนธรรม กฎหมายสมรสเท่าเทียมยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้การดำรงอยู่ของครอบครัวเพศเดียวกัน “มองเห็นได้” และ “พูดถึงได้” อย่างเปิดเผยมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวช่วยลดสถานะของความสัมพันธ์เพศเดียวกันจากสิ่งที่ถูกจำกัดอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว ไปสู่การเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องปกติในพื้นที่สาธารณะ แม้กระบวนการนี้จะไม่สมบูรณ์และเผชิญกับแรงต้านอยู่ก็ตาม (Herek, 2006)

5.2 ความขัดแย้งเชิงคุณค่าและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

การรับรองการสมรสเท่าเทียมยังนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงคุณค่าที่สำคัญระหว่างหลักเสรีภาพทางศาสนาและเสรีภาพทางเพศ โดยเฉพาะในกรณีที่บุคคลหรือสถาบันทางศาสนาแสดงความกังวลว่าการบังคับใช้กฎหมายอาจกระทบต่อเสรีภาพในการยึดถือและปฏิบัติตามความเชื่อของตนเอง ความขัดแย้งลักษณะนี้มีได้เป็นเพียงปัญหาเฉพาะของสังคมไทย หากแต่เป็นปรากฏการณ์ร่วมในหลายสังคมที่ขยายสิทธิให้กับกลุ่มหลากหลายทางเพศ (Kollman, 2013)

ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่การจัดการความแตกต่างโดยไม่ทำให้สิทธิของฝ่ายหนึ่งกลายเป็นการลิดรอนสิทธิของอีกฝ่ายหนึ่ง ในเชิงหลักการ กฎหมายสมรสเท่าเทียมมิได้บังคับให้สถาบันศาสนาต้องยอมรับหรือประกอบ

พิธีกรรมทางศาสนาให้กับคู่สมรสเพศเดียวกัน หากแต่เป็นการกำหนดกรอบขั้นต่ำของความเสมอภาคในพื้นที่ของรัฐและสิทธิพลเมือง อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ความไม่เข้าใจในขอบเขตดังกล่าวอาจนำไปสู่ความหวาดระแวงและการต่อต้านในระดับสังคม (Meyer, 2003)

ในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างไทย ความท้าทายจึงอยู่ที่การสร้างกลไกการอยู่ร่วมกันที่ยอมรับความแตกต่างโดยไม่ผลักฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งออกไปอยู่นอกขอบเขตของความชอบธรรมทางสังคม การส่งเสริมวัฒนธรรมการสนทนา การยอมรับความไม่ลงรอย และการเคารพศักดิ์ศรีของกันและกัน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กฎหมายสมรสเท่าเทียมไม่กลายเป็นชนวนของความแตกแยกทางคุณค่า แต่เป็นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมร่วมสมัย โดยสรุป ผลกระทบเชิงวัฒนธรรมและศาสนาของกฎหมายสมรสเท่าเทียมสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของกระบวนการปรับตัวทางสังคมที่ยาวนาน ความสำเร็จของกฎหมายจึงมิได้วัดจากการมีผลบังคับใช้เท่านั้น หากแต่วัดจากความสามารถของสังคมในการจัดการความแตกต่าง และสร้างบรรทัดฐานใหม่ที่ตั้งอยู่บนความเสมอภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพซึ่งกันและกัน

6. ข้อจำกัดและความท้าทายหลังการบังคับใช้กฎหมาย

แม้การประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมจะถือเป็นความก้าวหน้าครั้งสำคัญของสังคมไทยในมิติสิทธิและความเสมอภาค แต่การเปลี่ยนแปลงเชิงกฎหมายมิได้หมายความว่าความเสมอภาคจะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ในทางปฏิบัติ บทนี้จึงมุ่งอภิปรายข้อจำกัดและความท้าทายสำคัญที่ยังคงดำรงอยู่หลังการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อสะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่าง “กฎหมายในทฤษฎี” กับ “กฎหมายในชีวิตจริง” และความเสี่ยงของการเกิดความเท่าเทียมเพียงในเชิงนิรนัยแต่ไม่ในเชิงสังคม (Meyer, 2003)

6.1 ช่องว่างด้านสิทธิการมีบุตรและเทคโนโลยีเจริญพันธุ์

หนึ่งในข้อจำกัดสำคัญของกฎหมายสมรสเท่าเทียมในบริบทไทย คือการที่การรับรองสถานะสมรสยังมิได้เชื่อมโยงอย่างครบถ้วนกับสิทธิในการมีบุตร โดยเฉพาะการเข้าถึงเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ (Assisted Reproductive Technologies: ART) และกระบวนการรับบุตรบุญธรรมอย่างเท่าเทียม กฎหมายและระเบียบที่มีอยู่เดิมจำนวนมากยังคงตั้งอยู่บนสมมติฐานของครอบครัวต่างเพศเป็นหลัก ส่งผลให้คู่สมรสเพศเดียวกันอาจเผชิญอุปสรรคทางกฎหมายและทางปฏิบัติในการสร้างครอบครัวในความหมายที่สมบูรณ์ (Weeks et al., 2001) ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนว่า การรับรองความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่ยังไม่เพียงพอ หากรัฐยังไม่ปรับโครงสร้างกฎหมายครอบครัวและสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับเด็กให้สอดคล้องกับความหลากหลายของรูปแบบครอบครัว การสมรสเท่าเทียมจึงอาจกลายเป็นสิทธิที่ “ไม่สมบูรณ์” สำหรับบางกลุ่ม และอาจตอกย้ำความไม่เสมอภาคในรูปแบบใหม่แทนที่จะขจัดมันออกไป (Badgett, 2009)

6.2 ปัญหาการบังคับใช้ในระดับปฏิบัติและทัศนคติของเจ้าหน้าที่

ความท้าทายอีกประการหนึ่งอยู่ที่การบังคับใช้กฎหมายในระดับปฏิบัติ โดยเฉพาะบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานทะเบียน หน่วยงานด้านสวัสดิการ และสถานที่ทำงานของรัฐ แม้กฎหมายจะรับรองสิทธิอย่างชัดเจน แต่ทัศนคติส่วนบุคคล ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน หรืออคติทางวัฒนธรรมของผู้ปฏิบัติงานอาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติในทางอ้อม เช่น การถ่วงเวลา การตั้งคำถามเกินจำเป็น หรือการตีความกฎหมายอย่างจำกัด (Herek, 2006)

สถานการณ์เช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า การปฏิรูปกฎหมายโดยไม่ควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้และความตระหนักรู้ด้านสิทธิมนุษยชนในหมู่เจ้าหน้าที่รัฐ อาจทำให้กฎหมายสมรสเท่าเทียมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายเชิงสังคมได้อย่างแท้จริง กฎหมายจึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนด้วยนโยบายฝึกอบรม การกำกับติดตาม และกลไกร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลพวงของเจ้าหน้าที่กลายเป็นพื้นที่ใหม่ของความไม่เสมอภาค

6.3 ความเสี่ยงของ “ความเท่าเทียมเชิงกฎหมายแต่ไม่เชิงสังคม”

แม้ว่าการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมจะช่วยยกระดับความเสมอภาคทางกฎหมายอย่างมีนัยสำคัญ แต่ในเชิงสังคมยังคงปรากฏ “ความเสี่ยงด้านการยอมรับ” ซึ่งอาจนำไปสู่ความตึงเครียดและการต่อต้านในบางกลุ่ม โดยเฉพาะในบริบทที่บรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและศาสนายังคงให้ความสำคัญกับครอบครัวต่างเพศเป็นศูนย์กลาง ความเสี่ยงดังกล่าวอาจปรากฏในรูปของการตีตราเชิงสัญลักษณ์ การไม่ยอมรับในระดับครอบครัว หรือแม้กระทั่งการเลือกปฏิบัติในพื้นที่ทางสังคมและสถานที่ทำงาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงกฎหมายมิได้ทำให้การยอมรับเชิงวัฒนธรรมเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ

ในทัศนะของผู้เขียนการลดความเสี่ยงดังกล่าวจำเป็นต้องดำเนินการในลักษณะ “การเปลี่ยนผ่านเชิงสังคม” (Social transition) ควบคู่ไปกับการบังคับใช้กฎหมาย โดยสามารถเสนอแนวทางสำคัญได้อย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก การส่งเสริมการเรียนรู้และความเข้าใจในประเด็นความหลากหลายทางเพศผ่านระบบการศึกษาและสื่อสาธารณะ เพื่อปรับเปลี่ยนกรอบการรับรู้ของสังคมจากการ “อดทน” ไปสู่การ “ยอมรับ” อย่างมีศักดิ์ศรี ประการที่สอง การพัฒนากลไกของรัฐและองค์กรให้มีมาตรการป้องกันการเลือกปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เช่น แนวปฏิบัติในสถานที่ทำงานและหน่วยงานราชการ เพื่อให้การรับรองทางกฎหมายสะท้อนในระดับการปฏิบัติจริง และประการที่สาม การสร้างพื้นที่สนทนาระหว่างกลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างกันในสังคม เพื่อคลี่คลายความขัดแย้งเชิงคุณค่าและลดแรงต้านทางวัฒนธรรมในระยะยาว ดังนั้นการจัดการความเสี่ยงด้านการยอมรับทางสังคมจึงไม่ใช่เพียงหน้าที่ของกฎหมาย หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของรัฐ สถาบันทางสังคมและประชาชน เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเชิงกฎหมายสามารถนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างเคารพในความหลากหลายได้อย่างแท้จริง

ในภาพรวมความท้าทายสำคัญที่สุดหลังการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม คือความเสี่ยงที่สังคมไทยจะหยุดอยู่ที่ความเท่าเทียมในเชิงกฎหมาย (Formal equality) โดยที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อคติ และบรรทัดฐาน

ทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันยังคงไม่เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อถกเถียงในทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ชี้ว่า กฎหมายสามารถเปิดพื้นที่ของความเป็นไปได้ แต่ไม่อาจบังคับให้เกิดการยอมรับในระดับสังคมได้โดยอัตโนมัติ (Butler, 2004)

หากการสมรสเท่าเทียมถูกมองว่าเป็น “จุดจบของการต่อสู้” มากกว่าจะเป็น “จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง” ก็อาจทำให้ปัญหาการเลือกปฏิบัติแปรเปลี่ยนรูปแบบและดำรงอยู่ในระดับที่มองไม่เห็นมากขึ้น ความท้าทายจึงอยู่ที่การทำให้กฎหมายทำหน้าที่เป็นฐานรองรับของการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงเครื่องหมายเชิงสัญลักษณ์ของความก้าวหน้าเท่านั้น

สรุป

บทความนี้เสนอการวิเคราะห์กฎหมายสมรสเท่าเทียมในฐานะกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเชิงโครงสร้างของสังคมไทย มากกว่าการมองเป็นเพียงมาตรการขยายสิทธิของกลุ่มหลากหลายทางเพศ การรับรองการสมรสเพศเดียวกันอย่างเป็นทางการได้ปรับเปลี่ยนความหมายของครอบครัว ความเป็นพลเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชีวิตส่วนตัวของประชาชน โดยทำให้รูปแบบครอบครัวที่เคยถูกทำให้เป็นชายขอบได้รับสถานะทางกฎหมายและสัญลักษณ์ในพื้นที่สาธารณะ

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า กฎหมายสมรสเท่าเทียมมีบทบาทสำคัญในการลดการเลือกปฏิบัติและเสริมสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลทุกกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศทั้งในระดับจิตใจ สถานะทางสังคม และความมั่นคงของชีวิตครอบครัว อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าดังกล่าวยังคงเผชิญข้อจำกัดจากช่องว่างด้านสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการมีบุตร การบังคับใช้กฎหมายในระดับปฏิบัติ และความตึงเครียดเชิงคุณค่าระหว่างบรรทัดฐานทางกฎหมายกับวัฒนธรรมและศาสนาในชีวิตประจำวัน

จากการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคม วัฒนธรรม และกฎหมายของการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย พบว่ากฎหมายดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการปรับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม โดยช่วยขยายขอบเขตของความเป็นพลเมือง ลดการเลือกปฏิบัติ และยกระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลต่อการปรับนิยามของครอบครัวและก่อให้เกิดการต่อรองทางวัฒนธรรมระหว่างบรรทัดฐานดั้งเดิมกับหลักสิทธิและความเสมอภาคในสังคมไทยร่วมสมัย

อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดสำคัญในเชิงกฎหมายและการบังคับใช้ โดยเฉพาะช่องว่างของสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการมีบุตร เทคโนโลยีเจริญพันธุ์ และความไม่สอดคล้องในการปฏิบัติของหน่วยงานรัฐ ซึ่งสะท้อนว่าความเสมอภาคที่เกิดขึ้นยังคงมีลักษณะ “ไม่สมบูรณ์” ในเชิงโครงสร้าง ภายใต้อุปสรรคดังกล่าว บทความมีข้อเสนอเชิงชี้ขาดว่า กฎหมายสมรสเท่าเทียม ควรได้รับการดำรงไว้ในฐานะหลักการพื้นฐานของความเสมอภาคทางกฎหมาย และไม่ควรถูกถอยกลับหรือจำกัดสิทธิในสาระสำคัญ อย่างไรก็ดี รัฐจำเป็นต้องดำเนินการ

ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในประเด็นสิทธิในการมีบุตร การรับรองครอบครัวรูปแบบใหม่ และการกำหนดแนวปฏิบัติของหน่วยงานรัฐให้สอดคล้องกัน เพื่อให้ความเสมอภาคทางกฎหมายสามารถแปรเปลี่ยนไปสู่ความเสมอภาคในเชิงสังคมและการดำรงชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวโดยสรุป สมรสเท่าเทียมไม่ใช่เพียงนโยบายทางกฎหมายที่ควร “คงอยู่” หากแต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของระบอบสิทธิในสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัย ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาและเสริมสร้างให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในทุกมิติ

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้ได้วิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมของการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย โดยมองกฎหมายดังกล่าวในฐานะ “จุดเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง” ของสังคมไทยร่วมสมัย ไม่ใช่เพียงการขยายสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเท่านั้น หากแต่เป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมาย ครอบครัว วัฒนธรรม และความเป็นพลเมืองในระดับสถาบัน การรับรองการสมรสเท่าเทียมทำให้รูปแบบครอบครัวที่หลากหลายได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ และส่งผลต่อการลดการเลือกปฏิบัติ เสริมสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และขยายขอบเขตของความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมในสังคมไทย

อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดและความท้าทายที่สำคัญ ทั้งในด้านช่องว่างของสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการมีบุตรและเทคโนโลยีเจริญพันธุ์ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในระดับปฏิบัติ และความตึงเครียดเชิงคุณค่าระหว่างหลักศาสนา วัฒนธรรม และสิทธิพลเมือง ความท้าทายเหล่านี้สะท้อนความเสี่ยงของการเกิด “ความเท่าเทียมเชิงกฎหมายแต่ไม่เชิงสังคม” หากการเปลี่ยนแปลงหยุดอยู่เพียงในระดับตัวบทกฎหมายโดยไม่ส่งผลต่อบรรทัดฐานและความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

ในเชิงข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย บทความขอเสนอว่า

ประการแรก รัฐควรเร่งปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว เด็ก และสวัสดิการสังคมให้สอดคล้องกับหลักสมรสเท่าเทียมอย่างรอบด้าน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติในรูปแบบใหม่และทำให้สิทธิที่ได้รับการรับรองมีความสมบูรณ์ในทางปฏิบัติ

ประการที่สอง ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐ ผ่านการฝึกอบรมด้านสิทธิมนุษยชนและความหลากหลายทางเพศ ควบคู่กับการสร้างกลไกกำกับติดตามและการร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ

ประการที่สาม ควรส่งเสริมบทบาทของภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษา และชุมชน ในการสร้างพื้นที่สนทนาและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อจัดการความขัดแย้งเชิงคุณค่า และสนับสนุนการอยู่ร่วมกันบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา

โดยสรุปการสมรสเท่าเทียมมิใช่จุดสิ้นสุดของการต่อสู้เพื่อความเสมอภาค หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยาวนาน ความสำเร็จของกฎหมายจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของสังคมไทยใน

การเปลี่ยนผ่านจากการยอมรับในเชิงกฎหมายไปสู่การยอมรับในเชิงวัฒนธรรม และการสร้างสังคมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- อรรถะโม, ช. (2565). สิทธิในการสมรสของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ: ศึกษาปัญหาการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 และการคุ้มครองโดยศาลรัฐธรรมนูญ. วารสารสหศาสตร์, 21(2), 85–108.
- Badgett, M. V. L. (2009). *When gay people get married: What happens when societies legalize same-sex marriage*. New York University Press.
- Badgett, M. V. L., Durso, L. E., & Schneebaum, A. (2013). *New patterns of poverty in the lesbian, gay, and bisexual community*. The Williams Institute.
- Brown, W. (2006). *Regulating aversion: Tolerance in the age of identity and empire*. Princeton University Press.
- Butler, J. (2004). *Undoing gender*. Routledge.
- Connell, R. (2012). *Gender: In world perspective* (2nd ed.). Polity Press.
- Duggan, L. (2003). *The twilight of equality? Neoliberalism, cultural politics, and the attack on democracy*. Beacon Press.
- Dworkin, R. (1977). *Taking rights seriously*. Harvard University Press.
- Engel, D. M., & Munger, F. W. (2003). *Rights of inclusion: Law and identity in the life stories of Americans with disabilities*. University of Chicago Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Fineman, M. A. (1995). *The neutered mother, the sexual family and other twentieth century tragedies*. Routledge.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). Pantheon Books. (Original work published 1975)
- Fraser, N. (2003). Social justice in the age of identity politics: Redistribution, recognition, and participation. In N. Fraser & A. Honneth (Eds.), *Redistribution or recognition? A political-philosophical exchange* (pp. 7–109). Verso.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Stanford University Press.

- Herek, G. M. (2006). Legal recognition of same-sex relationships in the United States: A social science perspective. *American Psychologist*, 61(6), 607–621. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.6.607>
- Jackson, P. A. (1999). Tolerant but unaccepting: The myth of a Thai “gay paradise.” *Genders*, 30, 1–18.
- Kollman, K. (2013). The global politics of same-sex marriage: How international norms influence domestic policy. *European Journal of International Relations*, 19(4), 837–860. <https://doi.org/10.1177/1354066111428695>
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class*. Cambridge University Press.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674–697. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>
- Oswin, N. (2014). *Global city futures: Desire and development in Southeast Asia*. University of California Press.
- Peleg, N. (2019). *The child’s right to identity*. Cambridge University Press.
- Plummer, K. (2015). *Intimate citizenship: Private decisions and public dialogues* (2nd ed.). University of Washington Press.
- Rawls, J. (1999). *A theory of justice* (Rev. ed.). Harvard University Press. (Original work published 1971)
- Richardson, D. (2004). Locating sexualities: From here to normality. *Sexualities*, 7(4), 391–411. <https://doi.org/10.1177/1363460704047059>
- Sinnott, M. (2004). *Toms and dees: Transgender identity and female same-sex relationships in Thailand*. University of Hawai’i Press.
- Warner, M. (1999). *The trouble with normal: Sex, politics, and the ethics of queer life*. Free Press.
- Weeks, J. (2007). *The world we have won: The remaking of erotic and intimate life*. Routledge.
- Weeks, J., Heaphy, B., & Donovan, C. (2001). *Same sex intimacies: Families of choice and other life experiments*. Routledge.
- Wolfson, E. (2004). *Why marriage matters: America, equality, and gay people’s right to marry*. Simon & Schuster.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton University Press.

Thai Social Science Journal**Original Article**

Received:18 March 2026

Revised:9 April 2026

Accepted:26 April 2026

**นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ: วิเคราะห์ “กิน-เที่ยว” และ “คนละครึ่ง” ต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้น
กลางและล่างในไทย**

Economic stimulus policies: Analyzing the impact of "eating, traveling," and the "co-payment scheme" on the social lives of Thailand's middle and lower classes.

นายประชา สุตบรรพต¹

Mr.Pracha Sutpanpot

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลไทยในช่วงและหลังวิกฤตโควิด-19 โดยเน้นกรณีมาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” ซึ่งเป็นนโยบายที่ใช้การบริโภคเป็นกลไกหลักในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ งานศึกษานี้เสนอให้มองนโยบายดังกล่าวไม่เพียงในฐานะเครื่องมือทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นนโยบายที่แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวัน และส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคม ความมั่นคงในชีวิต และความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นล่างในสังคมไทย บทความใช้กรอบแนวคิดด้านนโยบายสาธารณะ รัฐสวัสดิการเชิงเลือกเป้า ทฤษฎีชนชั้นและความเหลื่อมล้ำ และแนวคิดเศรษฐกิจการเมืองของการบริโภคเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเปรียบเทียบ ผลการศึกษาพบว่านโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจแบบ “กิน-เที่ยว” สร้างผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อชนชั้นกลาง ทั้งในด้านการฟื้นฟูรูปแบบการใช้ชีวิต ความมั่นคงทางจิตใจ และการดำรงสถานะทางสังคม ในขณะที่ชนชั้นล่างกลับได้รับประโยชน์อย่างจำกัด เนื่องจากข้อจำกัดด้านรายได้ ความไม่มั่นคงในการทำงาน และเงื่อนไขการเข้าถึงนโยบายที่พึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลและการร่วมจ่าย บทความชี้ให้เห็นว่า แม้นโยบายจะถูกนำเสนอในกรอบของความช่วยเหลือถ่วงหน้า แต่ในทางปฏิบัติกลับมีแนวโน้มกระจายประโยชน์อย่างไม่เท่าเทียม และมีส่วนในการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง บทสรุปของการศึกษานี้เสนอว่า การออกแบบนโยบายเศรษฐกิจในอนาคตควรขยับจากการมุ่งกระตุ้นการบริโภค ไปสู่การคุ้มครองความมั่นคงในชีวิต และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยคำนึงถึงความแตกต่างเชิงชนชั้นและบริบททางสังคมอย่างจริงจัง

คำสำคัญ: นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ, คนละครึ่ง, กิน-เที่ยว, ชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง, ความเหลื่อมล้ำทางสังคม

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: prachasudbrrpht@gmail.com

Abstract

This article examines the social impacts of Thailand's economic stimulus policies implemented during and after the COVID-19 crisis, with particular attention to the *Kon La Khrueng* (Half-Half) scheme and consumption-based “eat and travel” programs. Rather than viewing these measures solely as economic instruments, the study conceptualizes them as policies that penetrate everyday life and shape social relations, life security, and structural inequality between the middle and lower classes in Thai society. Drawing on public policy and targeted welfare theories, class and inequality perspectives, and the political economy of consumption, the article provides a comparative analysis of policy outcomes across social classes. The findings indicate that consumption-led stimulus policies generated substantial benefits for the middle class, including the restoration of lifestyle practices, enhanced psychological security, and the preservation of social status. In contrast, the lower class experienced limited benefits due to income insecurity, precarious employment, and policy access conditions that relied heavily on digital technology and co-payment requirements. The study argues that although these policies were framed as inclusive and universal, their implementation resulted in unequal benefit distribution and contributed to the reproduction of existing structural inequalities. The article concludes that future economic policy design should move beyond consumption-oriented stimulus toward a framework that prioritizes life security, social protection, and human dignity, while explicitly acknowledging class-based differences and social contexts. Such a shift is essential for achieving more equitable and sustainable economic recovery in Thailand.

Keywords: economic stimulus policy, Kon La Khrueng, consumption-based policy, social class, social inequality

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิกฤตการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและชีวิตทางสังคมของประชาชนไทย ทั้งในมิติของรายได้ การจ้างงาน และความมั่นคงในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างและชนชั้นแรงงานนอกระบบซึ่งมีความเปราะบางเชิงโครงสร้างอยู่เดิม (UNDP Thailand, 2023; ESCAP, 2025) แม้เศรษฐกิจไทยจะเริ่มฟื้นตัวหลังการผ่อนคลายมาตรการควบคุมโรค แต่การฟื้นตัวดังกล่าวกลับ

เป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ และสะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ฝังรากลึกในระบบเศรษฐกิจการเมืองไทย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565; Piketty, 2014)

ภายใต้บริบทดังกล่าว ประเทศไทยเลือกใช้นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจเชิงการบริโภคเป็นกลไกหลักในการพยุงเศรษฐกิจระยะสั้น โดยเฉพาะมาตรการที่มุ่งกระตุ้นการใช้จ่ายภายในประเทศผ่านการร่วมจ่ายระหว่างรัฐกับประชาชน เช่น โครงการ “คนละครึ่ง” และมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่าง “เราเที่ยวด้วยกัน” และ “ไทยเที่ยวไทย” นโยบายเหล่านี้ไม่เพียงมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจ หากยังเข้าไปกำกับรูปแบบการใช้ชีวิต การบริโภค และการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชนในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญ (Faculty of Economics, Thammasat University, 2023; OECD, 2020)

มาตรการ “คนละครึ่ง” แสดงให้เห็นบทบาทของรัฐในฐานะผู้กำหนดเงื่อนไขการบริโภคผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ขณะที่มาตรการด้านการท่องเที่ยวได้ปรับเปลี่ยนความหมายของการเดินทางจากกิจกรรมพักผ่อนส่วนบุคคลไปสู่เครื่องมือฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับชาติ นโยบายเหล่านี้จึงไม่ได้เป็นเพียงมาตรการทางการคลัง หากแต่เป็น “นโยบายที่แทรกซึมชีวิตประจำวัน” และสร้างผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคม การรับรู้คุณค่าในตนเอง และความรู้สึกเป็นพลเมืองของประชาชนในระดับจุลภาค (Jirawat & Srisathan, 2021; Ravallion, 2016)

งานศึกษาที่มีอยู่เกี่ยวกับมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทย ส่วนใหญ่มุ่งประเมินผลลัพธ์ในเชิงเศรษฐกิจมหภาค เช่น การเพิ่มอุปสงค์ การกระตุ้นการใช้จ่าย หรือผลคูณทางการคลัง โดยอาศัยตัวชี้วัดทางเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก (ภาวิน ศิริประภาณุกุล, 2568; ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565) ในขณะที่งานวิจัยระดับจุลภาคมักเน้นการวัดความพึงพอใจหรือพฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้เข้าร่วมโครงการ มากกว่าการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมในระยะยาว (กมลพัฒน์ จารุสกลพันธ์, 2563; ศุภกฤต เนียมสอาด, 2565) ช่องว่างสำคัญของการวิจัยอยู่ที่การขาดการวิเคราะห์นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในฐานะกระบวนการทางสังคมที่เชื่อมโยงกับความเหลื่อมล้ำเชิงชนชั้น การเข้าถึงทรัพยากร และอำนาจเชิงโครงสร้าง งานศึกษายังไม่เพียงพอในการอธิบายว่า นโยบายเหล่านี้ส่งผลต่อชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน และความรู้สึกมั่นคงทางสังคมของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างอย่างไร (Sen, 1999; Atkinson, 2015)

บทความนี้ตั้งคำถามหลักว่า นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยในรูปแบบ “กิน-เที่ยว” โดยเฉพาะมาตรการคนละครึ่งและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ส่งผลต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างอย่างไร นโยบายดังกล่าวช่วยบรรเทาความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมได้จริงเพียงใด หรือกลับตอกย้ำความเหลื่อมล้ำเดิมผ่านเงื่อนไขการเข้าถึงที่ไม่เท่าเทียมคำถามย่อยที่ตามมาคือ ใครคือกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากนโยบายเหล่านี้มากที่สุด และใครคือกลุ่มที่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง การจัดสรรผลประโยชน์ของนโยบายสะท้อนโครงสร้างอำนาจและชนชั้นในสังคมไทยอย่างไร (Deaton, 2013; Badgett, 2009)

1.2 วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะมาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบาย “กิน-เที่ยว” ต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง ทั้งในมิติของการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และความรู้สึกเป็นพลเมือง นอกจากนี้ บทความยังมุ่งเสนอกรอบวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์ที่ช่วยทำความเข้าใจนโยบายเศรษฐกิจในฐานะกระบวนการที่หล่อหลอมความเหลื่อมล้ำ และรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยร่วมสมัย เพื่อเป็นฐานในการออกแบบนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมมากยิ่งขึ้นในอนาคต

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

บทความนี้อาศัยกรอบแนวคิดสหวิทยาการที่ผสมผสานทฤษฎีนโยบายสาธารณะ เศรษฐศาสตร์การเมือง และสังคมวิทยา เพื่อทำความเข้าใจนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจไม่เพียงในฐานะเครื่องมือทางการคลัง หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่กำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โอกาส และความเหลื่อมล้ำในชีวิตประจำวันของประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างในสังคมไทย

2.1 ทฤษฎีนโยบายสาธารณะและรัฐสวัสดิการเชิงเลือกเป้า

ในเชิงทฤษฎี นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจมักถูกอธิบายว่าเป็นเครื่องมือของรัฐในการจัดการภาวะวิกฤตและความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อกระตุ้นอุปสงค์ รักษาระดับการจ้างงาน และป้องกันการถดถอยทางเศรษฐกิจในระยะสั้น (OECD, 2020; Ravallion, 2016) ภายใต้กรอบรัฐสวัสดิการร่วมสมัย รัฐจำนวนมากรวมทั้งประเทศไทยเลือกใช้นโยบายแบบ “เลือกเป้า” (Targeted welfare) มากกว่านโยบายถ้วนหน้า เพื่อควบคุมภาระงบประมาณและตอบสนองต่อข้อจำกัดทางการคลัง

มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบาย “กิน-เที่ยว” สามารถถูกจัดวางให้อยู่ในกรอบรัฐสวัสดิการเชิงเลือกเป้าที่อาศัยกลไกตลาดและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเงื่อนไขสำคัญ กล่าวคือรัฐมิได้จัดสรรทรัพยากรให้ประชาชนโดยตรง หากแต่ร่วมจ่ายผ่านการกระตุ้นการบริโภค ซึ่งสะท้อนแนวคิดรัฐผู้เอื้อ (Enabling state) มากกว่ารัฐผู้จัดสรร (Distributive state) (Faculty of Economics, Thammasat University, 2023)

แต่งานศึกษาจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า นโยบายลักษณะนี้มีข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เนื่องจากเป็นมาตรการชั่วคราวและผูกโยงกับเงื่อนไขการเข้าถึง เช่น เทคโนโลยีดิจิทัล ความสามารถในการสำรองจ่าย และรูปแบบการบริโภคที่รัฐกำหนดไว้ล่วงหน้า (UNDP Thailand, 2023) ส่งผลให้กลุ่มประชาชนที่เปราะบางที่สุดโดยเฉพาะแรงงานนอกระบบและผู้มีรายได้น้อยอาจไม่สามารถเข้าถึงผลประโยชน์ของนโยบายได้อย่างเท่าเทียม แม้นโยบายจะถูกนำเสนอในฐานะ “การช่วยเหลือประชาชน” ก็ตาม (Atkinson, 2015)

2.2 ทฤษฎีชนชั้น ความเหลื่อมล้ำ และทุนทางสังคม

เพื่ออธิบายความแตกต่างของผลกระทบจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ บทความนี้อาศัยกรอบทฤษฎีชนชั้นและความเหลื่อมล้ำ ซึ่งมองว่าสถานะทางชนชั้นมิได้ถูกกำหนดด้วยรายได้เพียงอย่างเดียว หากยังรวมถึงการเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และทุนทางสังคมในรูปแบบต่างๆ (Piketty, 2014; Deaton, 2013)

ในบริบทไทยนั้นชนชั้นกลางและชนชั้นล่างมีความสามารถในการเข้าถึงนโยบายของรัฐแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ชนชั้นกลางมีแนวโน้มเข้าถึงมาตรการ “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ได้ง่ายกว่า เนื่องจากมีสมาร์ตโฟน ความรู้ด้านดิจิทัล และสภาพคล่องทางการเงินเพียงพอ ขณะที่ชนชั้นล่างจำนวนหนึ่งถูกกันออกจากรายการโดยกลไกที่ดูเหมือนเป็นกลาง เช่น แอปพลิเคชัน ระบบลงทะเบียน หรือเงื่อนไขการใช้จ่าย (ศุภกฤต เนียมสอาด, 2565; ธนากรแห่งประเทศไทย, 2565)

นอกจากนี้แนวคิดทุนทางสังคมยังช่วยอธิบายว่า เครือข่าย ความรู้ และความคุ้นเคยกับระบบราชการและเทคโนโลยี มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าใครจะสามารถ “ใช้ประโยชน์” จากนโยบายได้มากน้อยเพียงใด นโยบายที่อาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมิได้เป็นกลางทางสังคม หากแต่มีแนวโน้มตอกย้ำความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่เดิม (Kakwani & Son, 2008)

2.3 แนวคิดชีวิตประจำวันและเศรษฐกิจการเมืองของการบริโภค

บทความนี้ยังใช้แนวคิดชีวิตประจำวัน (Everyday life) และเศรษฐกิจการเมืองของการบริโภค เพื่อทำความเข้าใจว่านโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจเข้าไปกำหนดรูปแบบการใช้ชีวิตของประชาชนอย่างไร การบริโภคในกรอบนี้มีได้ถูกมองเป็นเพียงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ แต่เป็นกิจกรรมทางสังคมที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ และความหมายของชีวิต (Sen, 1999; Oswin, 2014)

มาตรการ “กิน-เที่ยว” ของรัฐไทยแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นโยบายสามารถกำหนดพื้นที่ เวลา และรูปแบบของการบริโภคได้โดยตรง เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวในบางพื้นที่ การใช้จ่ายกับร้านค้าที่อยู่ในระบบ หรือการบริโภคผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล นโยบายเหล่านี้จึงไม่เพียงกระตุ้นเศรษฐกิจ หากยังสร้าง “บรรทัดฐานการใช้ชีวิต” ที่รัฐเห็นว่าเหมาะสมและพึงประสงค์ (OECD, 2020)

จากมุมมองเศรษฐกิจการเมือง การกำหนดรูปแบบการบริโภคดีงกล่าวสะท้อนอำนาจของรัฐในการจัดระเบียบชีวิตประจำวันผ่านนโยบายเศรษฐกิจ โดยที่ผลกระทบเชิงสังคมอาจแตกต่างกันอย่างมากระหว่างกลุ่มชนชั้น (Ravallion, 2016; Atkinson, 2015) การวิเคราะห์นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องก้าวข้ามการวัดผลเชิงตัวเลข และหันมาพิจารณาว่านโยบายเหล่านี้กำลังสร้าง หรือจำกัดโอกาสในการดำรงชีวิตของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างไร

3. ภาพรวมมาตรการ “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว”

3.1 โครงสร้างและวัตถุประสงค์ของนโยบาย

มาตรการ “คนละครึ่ง” และกลุ่มนโยบาย “กิน-เที่ยว” เช่น “เราเที่ยวด้วยกัน” และ “ไทยเที่ยวไทย” ถือเป็นแกนกลางของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจฝั่งอุปสงค์ (Demand-side stimulus) ของประเทศไทยในช่วงวิกฤตโควิด-19 และระยะฟื้นตัวหลังวิกฤต โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเร่งการหมุนเวียนของเม็ดเงินในระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ ลดแรงกดดันจากการหดตัวของการจ้างงาน และประคองธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) โดยเฉพาะในภาคบริการและการท่องเที่ยว (World Bank, 2021; NESDC, 2022)

โครงสร้างสำคัญของมาตรการเหล่านี้คือ กลไกการใช้จ่ายร่วมระหว่างรัฐกับประชาชน กล่าวคือ รัฐจะอุดหนุนค่าใช้จ่ายบางส่วนในกิจกรรมการบริโภคที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เช่น การซื้ออาหาร เครื่องดื่ม การใช้บริการร้านค้าชุมชน หรือการท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยประชาชนต้องร่วมจ่ายในสัดส่วนที่กำหนด ซึ่งแตกต่างจากนโยบายโอนเงินแบบถ้วนหน้า (Universal cash transfer) ที่ไม่ผูกกับพฤติกรรมค่าใช้จ่าย (IMF, 2021)

ในเชิงนโยบายสาธารณะ มาตรการลักษณะนี้สะท้อนแนวคิด รัฐสวัสดิการเชิงเลือกเป้าหมายแบบมีเงื่อนไข (Conditional and targeted welfare) ซึ่งมุ่งสร้างแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่รัฐเห็นว่า “พึงประสงค์” มากกว่าการคุ้มครองความเสี่ยงทางสังคมในระยะยาว (Esping-Andersen, 1990; Barrientos, 2012) กล่าวอีกนัยหนึ่ง นโยบายไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาความยากจนหรือความไม่มั่นคงทางรายได้โดยตรง แต่พยายาม “พยุงระบบตลาด” ผ่านการกระตุ้นการบริโภคในชีวิตประจำวัน

สำหรับมาตรการ “กิน-เที่ยว” นโยบายถูกออกแบบให้เชื่อมโยงการบริโภคเข้ากับอัตลักษณ์ของความเป็นชนชั้นกลาง เช่น การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ การพักโรงแรม การบริโภคอาหารนอกบ้าน และการเดินทางข้ามจังหวัด ซึ่งสะท้อนมุมมองของรัฐที่มองการบริโภคไม่เพียงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่เป็นกลไกขับเคลื่อนความเชื่อมั่นและ “ภาวะปกติใหม่” หลังวิกฤต (Bourdieu, 1984; Zukin, 2004)

อย่างไรก็ตามงานศึกษาจำนวนหนึ่งชี้ว่า การเน้นนโยบายกระตุ้นการใช้จ่ายลักษณะนี้อาจก่อให้เกิด ผลคูณทางเศรษฐกิจ (Multiplier effect) ที่ไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากการใช้จ่ายมักกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มประชาชนที่มีรายได้ปานกลางขึ้นไป และในพื้นที่เมืองหรือแหล่งท่องเที่ยวหลัก มากกว่าพื้นที่ชนบทหรือแรงงานนอกระบบ (ADB, 2022; TDRI, 2021)

3.2 เงื่อนไขการเข้าถึงและการดำเนินนโยบาย

แม้มาตรการ “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” จะถูกนำเสนอในเชิงวาทกรรมว่าเป็นนโยบายที่ “ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมได้” แต่ในทางปฏิบัติ เงื่อนไขการเข้าถึงกลับพึ่งพา โครงสร้างดิจิทัลและทุนทางเทคโนโลยี อย่างเข้มข้น ตั้งแต่การลงทะเบียนผ่านแอปพลิเคชัน การยืนยันตัวตน การเชื่อมโยงบัญชีธนาคาร ไปจนถึงการใช้สมาร์ตโฟนในการชำระเงิน (UNDP, 2021; OECD, 2020)

ข้อกำหนดดังกล่าวส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ การกีดกันโดยพฤตินัย (De facto exclusion) ต่อกลุ่มประชาชนบางส่วน เช่น ผู้สูงอายุ แรงงานนอกระบบ ผู้มีรายได้น้อยในพื้นที่ชนบท หรือผู้ที่ขาดทักษะดิจิทัล แม้กลุ่มเหล่านี้จะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่รัฐต้องการช่วยเหลือในเชิงนโยบายก็ตาม (ILO, 2021; Sen, 1999) นอกจากนี้การดำเนินนโยบายยังสะท้อนความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่อย่างชัดเจน ร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองหรือพื้นที่เศรษฐกิจหลัก ขณะที่ร้านค้าขนาดเล็กหรือผู้ประกอบการรายย่อยในชนบทจำนวนมากไม่สามารถเข้าร่วมได้เนื่องจากข้อจำกัดด้านระบบบัญชี ภาษี หรือความรู้ด้านเทคโนโลยี (NESDC, 2022; TDRI, 2021) ในกรณีของนโยบาย “กิน-เที่ยว” เงื่อนไขการเข้าถึงยิ่งตอกย้ำความแตกต่างทางชนชั้น เนื่องจากการท่องเที่ยวต้องอาศัยทรัพยากรล่วงหน้า ทั้งเวลา เงินทุน และความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งแรงงานรายวันหรือแรงงานไม่เป็นทางการจำนวนมากไม่สามารถจัดสรรได้ แม้จะมีเงินอุดหนุนจากรัฐก็ตาม (Standing, 2011; Hickel, 2018)

จากมุมมองเศรษฐกิจการเมือง นโยบายเหล่านี้จึงมิได้เป็นเพียงเครื่องมือฟื้นฟูเศรษฐกิจ แต่ยังทำหน้าที่กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะ “ผู้บริโภคที่พึงประสงค์” โดยรัฐเป็นผู้กำหนดว่าใครควรบริโภคอะไร ที่ไหน และในลักษณะใด (Harvey, 2005; Ong, 2006) ซึ่งนำไปสู่คำถามเชิงวิพากษ์ว่า กลุ่มใดได้รับการยอมรับให้เป็น “พลเมืองเศรษฐกิจ” อย่างเต็มรูปแบบ และกลุ่มใดถูกทำให้มองไม่เห็นภายใต้นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจดังกล่าว

4. ผลกระทบต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลาง

4.1 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและการท่องเที่ยว

มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคของชนชั้นกลางไทย โดยเฉพาะในช่วงหลังการผ่อนคลายมาตรการควบคุมโรค การใช้จ่ายไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน แต่ขยายไปสู่ การบริโภคเชิงประสบการณ์ (Experiential consumption) เช่น การรับประทานอาหารนอกบ้าน การเดินทางท่องเที่ยวระยะสั้น และกิจกรรมสันทนาการที่เชื่อมโยงกับไลฟ์สไตล์เมือง (Bourdieu, 1984; Zukin, 2004)

ในบริบทนี้ นโยบายรัฐทำหน้าที่เป็น “ตัวเร่ง” (Catalyst) ให้ชนชั้นกลางกลับมาสู่พื้นที่สาธารณะและพื้นที่การบริโภคอีกครั้ง หลังจากช่วงเวลาของความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและความหวาดกลัวด้านสุขภาพในช่วงโควิด-19 งานวิจัยชี้ว่าการใช้จ่ายที่รัฐร่วมอุดหนุนช่วยลดแรงต้านทางจิตวิทยา (Psychological barrier) ต่อการบริโภค ทำให้ชนชั้นกลางตัดสินใจใช้จ่ายในกิจกรรมที่เคยถูกมองว่า “ฟุ่มเฟือย” ได้ง่ายขึ้น (World Bank, 2021; IMF, 2021)

การท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวระยะสั้น (Short trips) และการเดินทางเชิงพักผ่อน ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชนชั้นกลางในเมือง นโยบาย “เราเที่ยวด้วยกัน” และ “ไทยเที่ยวไทย” ไม่เพียงลดต้นทุนการเดินทาง แต่ยังทำให้การท่องเที่ยวถูกทำให้เป็นกิจกรรมที่ “ชอบธรรม” ทางสังคม

ในช่วงฟื้นตัวเศรษฐกิจ กล่าวคือ การท่องเที่ยวไม่ถูกมองว่าเป็นการบริโภคเพื่อความสุขส่วนตัวเท่านี้ แต่เป็นการ “ช่วยชาติ” ผ่านการกระตุ้นเศรษฐกิจ (NESDC, 2022; ADB, 2022)

จากมุมมองเศรษฐกิจการเมืองของการบริโภค การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนบทบาทของรัฐในการกำหนดกรอบความหมายของการใช้ชีวิตที่เหมาะสม โดยทำให้กิจกรรมสันทนาการของชนชั้นกลางสอดคล้องกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจของรัฐ (Harvey, 2005; Ong, 2006) ส่งผลให้เส้นแบ่งระหว่างการบริโภคส่วนบุคคลและนโยบายสาธารณะเลือนรางลงอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามการฟื้นตัวของกิจกรรมเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมภายในชนชั้นกลางเอง ชนชั้นกลางระดับล่างหรือกลุ่มที่มีรายได้ไม่มั่นคงยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านเวลา รายได้ และภาระหนี้สิน ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการบริโภคเชิงประสบการณ์ได้ในระดับเดียวกับชนชั้นกลางระดับบน (Standing, 2011; OECD, 2020) ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจอาจช่วย “ฟื้นฟูรูปแบบชีวิต” ของชนชั้นกลางบางกลุ่ม มากกว่าการลดความเหลื่อมล้ำภายในชนชั้นเดียวกัน

4.2 นโยบายกับความมั่นคงทางจิตใจของชนชั้นกลาง

นอกเหนือจากผลในเชิงพฤติกรรมกรรมการบริโภค นโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ยังมีผลกระทบในมิติที่จับต้องได้ยากกว่า แต่มีความสำคัญอย่างยิ่ง นั่นคือ ความมั่นคงทางจิตใจและการรับรู้สถานะทางสังคมของชนชั้นกลาง ในช่วงหลังวิกฤตโควิด-19

ในภาวะที่ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจสูง ความกลัวการตกชั้น (Fear of downward mobility) กลายเป็นประสบการณ์ร่วมของชนชั้นกลางไทยจำนวนมาก การที่รัฐออกนโยบายซึ่งชนชั้นกลางสามารถเข้าถึงได้จริง และสอดคล้องกับรูปแบบการใช้ชีวิตของตนเอง ช่วยสร้างความรู้สึกที่ “รัฐยังมองเห็น” และ “ยังไม่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง” (OECD, 2020; UNDP, 2021)

ความรู้สึกดังกล่าวมีนัยสำคัญในเชิงสังคมวิทยา เพราะชนชั้นกลางมักทำหน้าที่เป็นฐานความชอบธรรมของรัฐและระบบเศรษฐกิจแบบตลาด งานศึกษาหลายชิ้นชี้ว่า เมื่อชนชั้นกลางรับรู้ว่าคุณค่าตนยังได้รับการคุ้มครองหรือน้อยได้รับการเยียวยาบางส่วนจากรัฐ ความไม่พอใจทางการเมืองและความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) ต่อรัฐจะลดลง (Barrientos, 2012; Esping-Andersen, 1990)

นอกจากนั้นนโยบายที่เชื่อมโยงการช่วยเหลือเข้ากับการบริโภค ยังทำหน้าที่ ตอกย้ำอัตลักษณ์ของชนชั้นกลางในฐานะ “ผู้บริโภคที่มีศักยภาพ” มากกว่าพลเมืองที่มีสิทธิเรียกร้องสวัสดิการเชิงโครงสร้าง การสามารถใช้สิทธิในโครงการต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบการเงินสมัยใหม่ กลายเป็นเครื่องยืนยันสถานะทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชนชั้นกลาง (Bourdieu, 1984; Sen, 1999)

อย่างไรก็ดีความมั่นคงทางจิตใจที่นโยบายเหล่านี้มอบให้ มีลักษณะ ชั่วคราวและเปราะบาง เนื่องจากไม่ได้แก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ความไม่มั่นคงในการจ้างงาน ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ หรือภาระหนี้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น

อย่างต่อเนื่อง (TDRI, 2021; World Bank, 2021) ในระยะยาว ชนชั้นกลางอาจยังคงเผชิญความเสี่ยงในการตกชั้น แม้จะได้รับประโยชน์จากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้นก็ตาม

ดังนั้นผลกระทบของนโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ต่อชนชั้นกลางจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการกระตุ้นการใช้จ่าย แต่ยังเกี่ยวข้องกับการจัดการอารมณ์ ความคาดหวัง และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองในยุคหลังวิกฤต ซึ่งเป็นมิติที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังในการออกแบบนโยบายเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

5. ผลกระทบต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นล่าง

5.1 การเข้าถึงนโยบายกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง

แม้มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” จะถูกออกแบบในนามของการช่วยเหลือประชาชนในวงกว้าง แต่ในทางปฏิบัติชนชั้นล่างกลับเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างจำนวนมากในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากนโยบายเหล่านี้อย่างเต็มที่ ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ รายได้ที่ไม่แน่นอน การขาดอุปกรณ์ดิจิทัล ความรู้ทางเทคโนโลยี และต้นทุนแฝงในการเข้าร่วมโครงการ (OECD, 2020; UNDP, 2021)

ระบบการเข้าถึงที่พึ่งพาแอปพลิเคชัน สมาร์ทโฟน และบัญชีธนาคารดิจิทัล ทำให้ชนชั้นล่างจำนวนไม่น้อยถูกกีดกันโดยปริยาย แม้จะไม่ถูกกีดกันโดยเจตนาเชิงนโยบายก็ตาม งานศึกษาด้านรัฐสวัสดิการร่วมสมัยชี้ว่านโยบายแบบมีเงื่อนไข (Conditional and targeted welfare) มักสร้าง “เส้นแบ่งใหม่ของความไม่เท่าเทียม” ระหว่างผู้ที่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้กับผู้ที่ไม่สามารถทำได้ (Barrientos, 2012; Esping-Andersen, 1990) ยิ่งไปกว่านั้น สำหรับชนชั้นล่างที่มีรายได้จำกัด การร่วมจ่ายแม้เพียงครั้งหนึ่งก็ยังเป็นภาระทางเศรษฐกิจ การใช้จ่ายเพื่ออาหารนอกบ้านหรือการท่องเที่ยวไม่ใช่กิจกรรมที่อยู่ในลำดับความสำคัญของชีวิตประจำวัน การมีสิทธิแต่ไม่สามารถใช้สิทธิได้จริง สะท้อนปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ความเหลื่อมล้ำเชิงการเข้าถึง” (Access inequality) ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการขยายโครงการเพียงอย่างเดียว (Sen, 1999; Standing, 2011) ในมุนั้นนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจดังกล่าวจึงมีลักษณะ “เป็นสากลในเชิงวาทกรรม แต่จำกัดในเชิงปฏิบัติ” และมีแนวโน้มเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มที่มีทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมมากกว่าโดยโครงสร้าง

5.2 นโยบายกับการตอกย้ำความเปราะบางในชีวิตประจำวัน

สำหรับชนชั้นล่างชีวิตประจำวันหลังวิกฤตโควิด-19 ยังคงถูกครอบงำด้วยความไม่มั่นคงด้านรายได้ การจ้างงานแบบไม่เป็นทางการ และภาระหนี้สินที่สะสมอย่างต่อเนื่อง นโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” แม้ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายบางส่วน แต่ไม่สามารถเปลี่ยนเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่ทำให้ชนชั้นล่างตกอยู่ในสถานะเปราะบางได้ (World Bank, 2021; TDRI, 2021)

ในทางสังคมวิทยา การที่รัฐเลือกใช้นโยบายกระตุ้นการบริโภคมากกว่านโยบายประกันรายได้หรือสวัสดิการถ้วนหน้า ส่งผลให้ความเสี่ยงในชีวิตประจำวันยังคงถูกผลักไปให้ปัจเจกรับผิดชอบ ชนชั้นล่างต้องจัดการ

ความเสี่ยงด้วยตนเอง ผ่านการทำงานหลายอาชีพ การลดคุณภาพชีวิต หรือการพึ่งพาเครือข่ายไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัวและชุมชน (Standing, 2011; UNDP, 2021)

ยิ่งไปกว่านั้น นโยบายที่เน้นการบริโภคยังสร้างแรงกดดันเชิงสัญลักษณ์ให้ชนชั้นล่างรู้สึกว่ “ความล้มเหลวในการเข้าร่วม” เป็นความล้มเหลวส่วนบุคคล มากกว่าจะถูกมองว่าเป็นผลของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับข้อวิพากษ์เศรษฐกิจการเมืองเสรีนิยมใหม่ ที่ชี้ว่ารัฐมักลดบทบาทตนเองลง ขณะเดียวกันก็เพิ่มความคาดหวังต่อความรับผิดชอบของปัจเจก (Harvey, 2005)

5.3 ผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมและศักดิ์ศรีของชนชั้นล่าง

ผลกระทบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจต่อชนชั้นล่าง คือการเปลี่ยนแปลงในมิติของ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความสัมพันธ์ทางสังคม การไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์จากนโยบายได้อย่างเท่าเทียม ส่งผลให้ชนชั้นล่างบางกลุ่มรู้สึกถูกทำให้ “มองไม่เห็น” ในสายตาของรัฐ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางที่สามารถใช้สิทธิในนโยบายได้อย่างเป็นรูปธรรม (OECD, 2020)

ในระดับครอบครัวและชุมชน ความแตกต่างในการเข้าถึงนโยบายอาจก่อให้เกิดความตึงเครียดเชิงเปรียบเทียบ (Relative deprivation) ระหว่างกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน แต่มีทรัพยากรไม่เท่ากัน การที่บางครัวเรือนสามารถใช้จ่ายหรือท่องเที่ยวได้ ขณะที่บางครัวเรือนยังคงดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด อาจซ้ำเติมความรู้สึกเหลื่อมล้ำในชีวิตประจำวัน (Sen, 1999; World Bank, 2021)

ในเชิงศักดิ์ศรี นโยบายที่ผูกสิทธิการช่วยเหลือเข้ากับความสามารถในการบริโภค ยังทำให้ชนชั้นล่างถูกนิยามในฐานะ “ผู้บริโภคที่ไม่สมบูรณ์” มากกว่าพลเมืองที่มีสิทธิได้รับการคุ้มครองทางสังคมอย่างถ้วนหน้า ผลลัพธ์คือการช่วยเหลือจากรัฐไม่ได้นำไปสู่การเสริมพลัง (Empowerment) แต่กลับตอกย้ำความรู้สึกพึ่งพาและความไม่มั่นคง (Standing, 2011; Barrientos, 2012)

กล่าวโดยสรุปผลกระทบของนโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ต่อชนชั้นล่างสะท้อนข้อจำกัดของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่อาศัยการบริโภคเป็นศูนย์กลาง นโยบายเหล่านี้อาจช่วยพยุงเศรษฐกิจในภาพรวม แต่กลับไม่สามารถลดความเปราะบางและความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในชีวิตทางสังคมของชนชั้นล่างได้อย่างแท้จริง

6. การเปรียบเทียบผลกระทบเชิงชนชั้นและนัยเชิงโครงสร้างของนโยบาย

6.1 นโยบายเดียวกัน ผลลัพธ์ที่แตกต่างตามตำแหน่งทางชนชั้น

แม้มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” จะถูกออกแบบในฐานะนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่มีลักษณะครอบคลุม(Inclusive) แต่ผลการวิเคราะห์ในบทก่อนหน้าแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่านโยบายเดียวกันกลับสร้างผลลัพธ์ทางสังคมที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง ความแตกต่างดังกล่าวมิได้เกิดจากพฤติกรรมส่วนบุคคล หากแต่สะท้อนตำแหน่งแห่งที่ของแต่ละกลุ่มในโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทย (Esping-Andersen, 1990; Sen, 1999)

สำหรับชนชั้นกลาง นโยบายเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น “กลไกเสริม” (Enhancing mechanism) ที่ช่วยฟื้นฟูวิถีชีวิตเดิม เสริมความมั่นคงทางจิตใจ และรักษาสถานะทางสังคมไว้ได้ท่ามกลางวิกฤต ขณะที่ชนชั้นล่าง นโยบายเดียวกันกลับทำหน้าที่เป็นเพียง “กลไกประคับประคองชั่วคราว” ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขพื้นฐานของความเปราะบางในชีวิตประจำวันได้ (OECD, 2020; World Bank, 2021)

ความแตกต่างนี้ชี้ให้เห็นว่า การเข้าถึงนโยบายมิได้ขึ้นอยู่กับสิทธิในเชิงกฎหมายเท่านั้น หากยังขึ้นอยู่กับทุนทางเศรษฐกิจ ทุนดิจิทัล และทุนทางสังคมที่ไม่ถูกแจกจ่ายอย่างเท่าเทียมในสังคมไทย

6.2 การกระจายประโยชน์ของนโยบายกับการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำ

ในเชิงโครงสร้างนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการบริโภคมีแนวโน้มกระจายประโยชน์ไปสู่กลุ่มที่ “พร้อมบริโภค” มากกว่ากลุ่มที่ “ต้องการการคุ้มครอง” ชนชั้นกลางซึ่งมีรายได้ค่อนข้างมั่นคง สามารถทำงานจากที่ใดก็ได้ และมีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัล จึงสามารถแปลงสิทธิประโยชน์ให้กลายเป็นประสบการณ์ทางสังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้จริง

ในทางกลับกันชนชั้นล่างจำนวนมากไม่สามารถแปลงสิทธิเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ที่จับต้องได้ การมีสิทธิที่ต้อง “ร่วมจ่าย” และต้องใช้เทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน กลับกลายเป็นเงื่อนไขที่กีดกันโดยโครงสร้าง ส่งผลให้นโยบายที่ตั้งใจลดผลกระทบจากวิกฤต กลับมีส่วนในการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเดิมในรูปแบบใหม่ (Barrientos, 2012; Standing, 2011) กล่าวอีกนัยหนึ่งนโยบายไม่ได้สร้างความเหลื่อมล้ำขึ้นใหม่โดยตรง แต่ทำให้ความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่เดิม “มองเห็นได้ชัดขึ้น” และถูกทำให้เป็นเรื่องปกติผ่านกรอบวาทกรรมของการช่วยเหลือแบบเท่าเทียมกัน

6.3 นโยบาย: จากรัฐกระตุ้นการบริโภคสู่รัฐคุ้มครองชีวิต

ผลการเปรียบเทียบเชิงชนชั้นสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของแนวคิดนโยบายที่มองการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญรองกับมิติชีวิตทางสังคมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” แสดงให้เห็นบทบาทของรัฐไทยในฐานะ “ผู้กระตุ้นพฤติกรรมการใช้จ่าย” มากกว่าผู้คุ้มครองความมั่นคงในการดำรงชีวิต (Harvey, 2005; UNDP, 2021)

ในมุมมองเชิงสังคมศาสตร์ ความท้าทายสำคัญจึงไม่ใช่เพียงการออกแบบนโยบายให้มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ แต่คือการออกแบบนโยบายที่รับรู้ความแตกต่างเชิงชนชั้นอย่างจริงจัง และลดการพึ่งพาความสามารถส่วนบุคคลในการเข้าถึงสิทธิ แนวคิดรัฐสวัสดิการที่เน้นการคุ้มครองถ้วนหน้า (universalism) และการประกันความมั่นคงขั้นพื้นฐาน อาจมีศักยภาพมากกว่าในการลดความเหลื่อมล้ำและเสริมพลังให้กับชนชั้นล่างในระยะยาว (Esping-Andersen, 1990; Sen, 1999) ดังนั้น บทเรียนสำคัญจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจช่วงวิกฤตโควิด-19 คือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจไม่อาจแยกขาดจากการฟื้นฟูชีวิตทางสังคมได้ หากรัฐยังคงออกแบบนโยบายบนสมมติฐานของ “ผู้บริโภคที่เท่าเทียมกัน” ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในสังคมไทยย่อมดำรงอยู่และอาจทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในวิกฤตครั้งถัดไป

จากการเปรียบเทียบผลกระทบของนโยบาย “กิน-เที่ยว” และ “คนละครึ่ง” ต่อชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง พบว่านโยบายดังกล่าวมีลักษณะให้ประโยชน์อย่างไม่สมดุล โดยชนชั้นกลางสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากมาตรการได้อย่างเต็มที่ ทั้งในด้านการฟื้นฟูรูปแบบชีวิตและความมั่นคงทางจิตใจ ขณะที่ชนชั้นล่างกลับเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ทั้งด้านรายได้ ความไม่มั่นคงในการจ้างงาน และเงื่อนไขการเข้าถึงที่พึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้นโยบายที่มีเป้าหมายเชิงการช่วยเหลือประชาชนโดยรวม กลับมีแนวโน้มผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำในทางปฏิบัติ

ภายใต้ข้อค้นพบดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจแบบ “กิน-เที่ยว” และ “คนละครึ่ง” ไม่ควรถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักในระยะยาว เนื่องจากมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในการเข้าถึงและไม่สามารถตอบโจทย์ความเปราะบางของชนชั้นล่างได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวยังสามารถดำรงอยู่ได้ในฐานะมาตรการระยะสั้นเพื่อกระตุ้นอุปสงค์ในภาวะวิกฤต แต่จำเป็นต้องถูก “ปรับตำแหน่ง” (Repositioning) ให้เป็นเพียงเครื่องมือเสริม ไม่ใช่แกนหลักของนโยบายเศรษฐกิจและสังคม

ในเชิงนโยบาย ผู้เขียนเสนอว่ารัฐควรหันไปให้ความสำคัญกับมาตรการที่มุ่งสร้างความมั่นคงในชีวิต (Life security) และลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง เช่น นโยบายโอนเงินแบบถ้วนหน้าหรือกึ่งถ้วนหน้า การคุ้มครองแรงงานนอกระบบ และการลดเงื่อนไขการเข้าถึงที่ซับซ้อน เพื่อให้การช่วยเหลือเข้าถึงกลุ่มเปราะบางได้จริง มากกว่าการอาศัยกลไกการบริโภคที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายอยู่แล้ว ดังนั้น หากยังคงใช้นโยบายกระตุ้นการบริโภคเป็นแกนหลักโดยไม่ปรับโครงสร้าง นโยบายดังกล่าวย่อมมีแนวโน้มตอกย้ำความเหลื่อมล้ำมากกว่าการลดทอน ซึ่งขัดกับเป้าหมายของการฟื้นฟูเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมในระยะยาว

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงและหลังวิกฤตโควิด-19 โดยมุ่งศึกษา มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” ในฐานะนโยบายที่แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างกว้างขวาง การวิเคราะห์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ หากแต่เน้นผลกระทบต่อชีวิตทางสังคม ความสัมพันธ์ และความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างในสังคมไทย

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจเชิงการบริโภคสามารถสร้างผลเชิงบวกต่อชนชั้นกลางได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านการฟื้นฟูรูปแบบการใช้ชีวิต การเสริมความมั่นคงทางจิตใจ และการดำรงสถานะทางสังคม ในช่วงวิกฤต อย่างไรก็ตามสำหรับชนชั้นล่าง นโยบายเดียวกันกลับมีข้อจำกัดอย่างมาก เนื่องจากเงื่อนไขการเข้าถึงที่พึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัล รายได้สำรอง และรูปแบบการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตแรงงานนอกระบบ ส่งผลให้นโยบายทำหน้าที่เพียงการประคับประคองระยะสั้น มากกว่าการลดความเปราะบางเชิงโครงสร้าง บทความยังสะท้อนให้เห็นว่า แม้นโยบายดังกล่าวจะถูกนำเสนอในกรอบของความเท่าเทียมและการช่วยเหลือถ้วนหน้า แต่ในทางปฏิบัติกลับกระจายประโยชน์อย่างไม่สมดุล และมีแนวโน้มผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเดิมในรูปแบบใหม่ ผ่าน

กลไกการร่วมจ่ายและการเข้าถึงเชิงดิจิทัล นโยบายจึงกลายเป็นเครื่องมือที่ต่อยอดความแตกต่างเชิงชนชั้น มากกว่าการลดช่องว่างทางสังคม

ในภาพรวมบทความนี้ชี้ให้เห็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่มุ่งการบริโภคเป็นศูนย์กลาง โดยละเลยมิติของความมั่นคงในชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มเปราะบาง บทเรียนสำคัญจากกรณีศึกษา “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” คือ ความจำเป็นในการปรับกรอบคิดเชิงนโยบาย จากรัฐที่มุ่งกระตุ้นพฤติกรรมการใช้จ่าย ไปสู่รัฐที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ และออกแบบนโยบายบนฐานของความแตกต่างเชิงโครงสร้างในสังคมไทยอย่างจริงจัง

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากผลการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจแบบ “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง บทความนี้เสนอข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อปรับทิศทางการออกแบบนโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทยให้สอดคล้องกับความเป็นจริงเชิงโครงสร้างของสังคม ดังต่อไปนี้

1) **ปรับกรอบนโยบายจากการกระตุ้นการบริโภคสู่การคุ้มครองความมั่นคงในชีวิต** รัฐควรลดการพึ่งพานโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่เน้นการบริโภคเป็นศูนย์กลาง และหันมาให้ความสำคัญกับนโยบายที่สร้างความมั่นคงขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะสำหรับแรงงานนอกระบบและกลุ่มเปราะบาง นโยบายที่มุ่งการคุ้มครองรายได้ การประกันความเสี่ยง และการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างถ้วนหน้า จะมีศักยภาพมากกว่าในการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในระยะยาว เมื่อเทียบกับมาตรการกระตุ้นการใช้จ่ายระยะสั้นที่พึ่งพาความสามารถส่วนบุคคลในการเข้าถึง

2) **ลดเงื่อนไขการเข้าถึงเชิงดิจิทัลและออกแบบนโยบายที่รับรู้ความแตกต่างเชิงชนชั้น** การออกแบบนโยบายในอนาคตควรตระหนักว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลไม่ใช่พื้นที่ที่ทุกคนเริ่มต้นจากจุดเดียวกัน รัฐควรพัฒนาช่องทางการเข้าถึงนโยบายที่หลากหลาย ลดการผูกสิทธิ์ไว้กับแอปพลิเคชันหรือระบบออนไลน์เพียงรูปแบบเดียว และจัดให้มีการสนับสนุนเชิงรุกสำหรับกลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านทักษะ เทคโนโลยี และเวลา การยอมรับความแตกต่างเชิงชนชั้นอย่างเป็นทางการจะช่วยลดการกีดกันโดยโครงสร้างที่แฝงอยู่ในนโยบาย

3) **ผสานมิติทางสังคมและคุณภาพชีวิตเข้าในตัวชี้วัดความสำเร็จของนโยบาย** การประเมินผลนโยบายเศรษฐกิจไม่ควรจำกัดอยู่เพียงตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจมหภาค เช่น มูลค่าการใช้จ่ายหรืออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ควรผนวกตัวชี้วัดด้านคุณภาพชีวิต ความมั่นคงทางจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และการลดความเหลื่อมล้ำเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรอบการประเมินอย่างเป็นระบบ การขยายกรอบประเมินดังกล่าวจะช่วยให้รัฐมองเห็นผลกระทบเชิงสังคมที่มักถูกมองข้าม และนำไปสู่การปรับปรุงนโยบายอย่างมีข้อมูลรองรับ

4) **ใช้นโยบายวิกฤตเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูประบบสวัสดิการในระยะยาว** บทเรียนจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจช่วงวิกฤตโควิด-19 ชี้ให้เห็นศักยภาพของรัฐในการแทรกแซงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมในวงกว้าง รัฐควรใช้ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นฐานในการพัฒนาระบบสวัสดิการที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน มากกว่าการ

พึงพามาตรการเฉพาะกิจในยามวิกฤต การยับยั้งจากนโยบายชั่วคราวไปสู่โครงสร้างสวัสดิการถาวรจะช่วยเสริมความเชื่อมั่นของประชาชน ลดความเปราะบาง และสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในระยะยาว โดยสรุปข้อเสนอเชิงนโยบายเหล่านี้เน้นให้รัฐไทยมองนโยบายเศรษฐกิจในฐานะเครื่องมือจัดการชีวิตทางสังคม ไม่ใช่เพียงกลไกกระตุ้นการใช้จ่าย การออกแบบนโยบายที่รับรู้ความแตกต่างเชิงโครงสร้างและให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างการฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2565). รายงานแนวโน้มการท่องเที่ยวไทยเที่ยวไทย.

<https://www.tat.or.th>

กมลพัฒน์ จารุสกลพันธ์. (2563). การศึกษาเพื่อประเมินผลโครงการคนละครึ่ง: กรณีศึกษาโครงการคนละครึ่งระยะที่ 1 และ 2 (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2020/TU_2020_6203010043_13677_15075.pdf

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. (2564). การประเมินผลนโยบายกระทรวงการคลัง: กรณีศึกษาโครงการคนละครึ่ง. <https://rsuir-library.rsu.ac.th/handle/123456789/2568>

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2564). ผลของโครงการคนละครึ่งต่อธุรกิจร้านอาหารในจังหวัดเชียงใหม่. <https://www.soc.cmu.ac.th/e-publication/political-economy/5>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2564). การตัดสินใจไม่เข้าร่วมโครงการคนละครึ่งของผู้ประกอบการรายย่อย (วิทยานิพนธ์). <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/9013>

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2565). ผลของมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจภาครัฐต่อการบริโภคภาคครัวเรือน. <https://www.bot.or.th>

ธนพัฒน์ เทพวรา, และคณะ. (2566). ความสำเร็จเชิงนโยบายตามการนำโครงการคนละครึ่งของรัฐบาลไปปฏิบัติ. *วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 1-22.

<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/assr/article/view/267544>

ภาวิน ศิริประภาณุกุล. (2568). ตัวคูณทางการคลังและมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 55(1), 1-30. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/ssjpolsci/article/view/3810>

ศุภกฤต เนียมสอาด. (2565). ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการคนละครึ่งของประชาชน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

<https://gradpol.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2024/06/03-ศุภกฤต-เนียมสอาด.pdf>

- Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: What can be done?* Harvard University Press.
<https://www.hup.harvard.edu/books/9780674504769>
- Deaton, A. (2013). *The great escape: Health, wealth, and the origins of inequality*. Princeton University Press.
<https://press.princeton.edu/books/hardcover/9780691165622>
- Faculty of Economics, Thammasat University. (2023). *Economic relief and stimulus measures in Thailand*.
https://www.econ.tu.ac.th/uploads/discussion_paper/file/20230816/dgklnop34678.pdf
- Jirawat, K., & Srisathan, W. (2021). Increasing continual intention to use mobile payment through Thailand's half-and-half scheme. *STOU Journal of Social Sciences*, 14(2), 45–66.
<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/stou-sms-pr/article/view/253527>
- Kakwani, N., & Son, H. H. (2008). Poverty effects of fiscal instruments: Evaluating the impact of cash subsidies. *Journal of Policy Modeling*, 30(3), 469–489.
<https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2007.10.001>
- OECD. (2020). *Tourism policy responses to the coronavirus (COVID-19)*.
<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20/>
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press.
<https://doi.org/10.4159/9780674369542>
- Ravallion, M. (2016). *The economics of poverty: History, measurement, and policy*. Oxford University Press.
<https://academic.oup.com/book/9386>
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
<https://global.oup.com/academic/product/development-as-freedom-9780198297581>
- United Nations Development Programme Thailand. (2023). *Socio-economic impact assessment of COVID-19 in Thailand*.
<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-03/Socio-Economic%20Impact%20Assessment%20of%20Covid-19%20in%20Thailand.pdf>
- United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. (2025). *Thailand's economic outlook and policy framework*.
https://www.unescap.org/sites/default/files/Session4_08_Pisit%20Puapan_Thailand.pdf

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารควรมีความเนื้อหาทางวิชาการอยู่ในขอบเขตทางสังคมศาสตร์หรือเกี่ยวเนื่องกับสังคมศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกับสังคม และเป็นบทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

1.รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสาร ประกอบด้วย

1.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ สำหรับบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดแอเรียล (Arial) ส่วนบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH-Sarabun-PSK)

1.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

1.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบควรมีภาพที่ชัดเจน โดยให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา และให้ระบุคำว่า “ภาพที่” จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษได้ภาพ และ “ตารางที่” จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง ตามด้วยหมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วนคำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

1.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์ขนาดเอสี่ (A4) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 16 และใส่เลขหน้ากึ่งกลางหน้ากระดาษช่วงบนตั้งแต่ต้นจนจบบทความ โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรมควรอยู่ ระหว่าง 8-15 หน้า

1.5 การตั้งค่าหน้ากระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว

1.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

1.6.1 ชื่อบทความภาษาไทยใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ

1.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียนใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.6.4 หัวข้อหลักใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.5 หัวข้อย่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 นนา

1.6.6 เนื้อเรื่องใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้พิมพ์ไว้หน้าแรก

1.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องใส่ให้ครบทุกคนแต่ไม่เกิน 5 คน ชื่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติโดยจัดชิดกันหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ คณะและมหาวิทยาลัย หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุกรมและกระทรวงที่สังกัด หากเป็นพระสงฆ์ให้ระบุวัดและจังหวัด แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุบริษัทหรือองค์กรและจังหวัด การระบุให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและค้นด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและระบุ Corresponding author, e-mail:, Tel. ของผู้เขียนหลัก

1.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) โดยสรุปให้สั้นกะทัดรัด ระหว่าง 250-400 คำ คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และค้นด้วยเครื่องหมาย (,)

1.10 การเรียงหัวข้อแต่ละหัวข้อให้เว้น 1 บรรทัด หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่โดยมีระยะย่อหน้า และหัวข้อย่อยถัดไปโดยมีระยะย่อหน้า

2. ส่วนประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.1.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.1.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไรและสามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทั้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไปเพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.1.4 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย สามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.2 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

2.1.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ให้ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง(ถ้ามี)และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1.4 สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) ให้เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

2.1.5 อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) ให้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ใด ผลวิจัยเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของผู้ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2.1.6 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย โดยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

2.1.8 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กรหน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัยและหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือคุษณินิพนธ์)

2.1.9 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.3 บทความปริทัศน์ (Review Articles) ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายให้ภาพรวมโดยย่อของบทความและหัวข้อหลักที่ครอบคลุมว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.3.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล ในการประเมินรายละเอียดบทวนบทความที่กล่าวถึงเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านโดยกล่าวถึงจุดอ่อนจุดแข็งของบทความที่บทวนโดยบทวนจัดลำดับจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือจากผู้วิจัยคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง โดยนำข้อค้นพบของแต่ละเรื่องมากล่าวโดยสังเขป

ส่วนย่อยที่ 3 สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ โดยอภิปรายถึงความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่อ้างถึง ความถูกต้องของวิธีการที่ใช้โดยชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นมา อย่างไรทั้งในอดีต ปัจจุบัน ความก้าวหน้าล่าสุด เป็นความรู้และข้อเท็จจริง และมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เขียน

2.3.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมาสำคัญอย่างไร ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4 บทวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.4.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.4.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

2.4.3 บทวิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.4.4 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมาสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจ

ใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทั้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

3. การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในวารสารให้ใช้แบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 7th edition ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเขียนบรรณานุกรม หรือเอกสารอ้างอิง ใช้มาตรฐานการเขียนแบบ APA ที่พัฒนามาจากนักสังคมศาสตร์และนักพฤติกรรมศาสตร์มากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นมาตรฐาน ในการเขียนอย่างเป็นระบบสำหรับการทำวิจัย รายงานการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม บทความและกรณีศึกษา ผู้แต่งสามารถดูการอ้างอิงได้จาก

<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>

หรือบางส่วนจากตัวอย่างทั่วไปที่มีผู้เขียนแนะนำไว้มากมาย เช่น

-ฝ่ายบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง มศว.ที่

mailto:<https://lib.swu.ac.th/images/Documents/Researchsupport/APA6th-Citation160820.pdf>

-มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ mailto:[https://pulinet2022.pulinet.org/wp-](https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf)

content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf

การส่งต้นฉบับ

1.การตรวจสอบก่อนส่งบทความ

ในขั้นตอนการส่งบทความผู้แต่งต้องตรวจสอบและปฏิบัติตามข้อกำหนดรายการตรวจสอบการส่งทุกข้อดังต่อไปนี้ และบทความอาจถูกส่งคืนให้กับผู้แต่งกรณีที่ไม่มีปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมด

1.บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ

2.การเขียนชื่อเจ้าของบทความหลัก, E-mail, เบอร์โทรศัพท์ และสถานที่ทำงาน ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3.การเตรียมต้นฉบับ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเป็นไปตามคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับที่วารสารกำหนด

4.การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความใช้ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง ไม่มีปัญหาการลอกเลียนงานวิชาการ (Plagiarism)

5.ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้แบบตัวอักษร TH-Sarabun-PSK กรณีบทความภาษาไทย แบบตัวอักษร Arial กรณีบทความภาษาอังกฤษ การแสดงรูปภาพ แผนภูมิ และตารางขอให้ อยู่ในเนื้อหาที่สอดคล้องกัน

2.วิธีและขั้นตอน การส่งบทความ

1.การส่งบทความจะต้องส่งบทความในระบบThaiJO หากส่งในช่องทางอื่น จะต้องส่งบทความ พร้อมแนบ “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” มาที่บรรณาธิการวารสารทางระบบ Thai Journals Online (ThaiJO)

2. การตอบรับ

เมื่อส่งบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองขอบข่ายของบทความดังกล่าวและตอบรับบทความ ภายใน 7 วันทำการ โดยทำการส่งทางอีเมล

3. ระยะเวลาการพิจารณา

3.1กองบรรณาธิการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา รอผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใน 14 วัน

3.2 เมื่อได้รับบทความคืนจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ภายใน 1 วัน

3.3 เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ให้แนบไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ ส่งกลับในช่องRevision ของระบบ Thai Journals Online (ThaiJO)ภายใน 7 วัน

3.4 บรรณาธิการจะออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสารทางอีเมล หากผู้เขียนได้แจ้งความต้องการในระบบ

4. การตีพิมพ์วารสาร

4.1กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความ ส่งตีพิมพ์เมื่อถึงกำหนดเวลาที่วารสารจะออกเผยแพร่ตามกำหนด

4.2 เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบผ่านระบบ Thai Journals Online (ThaiJO)

จริยธรรม

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ/วิจัยในวารสารสังคมศาสตร์ไทย(TSSJ's Publication Ethics) วารสารสังคมศาสตร์ไทย ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการพิมพ์ตามมาตรฐานระดับนานาชาติตามกรอบแนวทางจริยธรรมการตีพิมพ์ของ Committee on Publication Ethics (COPE) ดังต่อไปนี้

(ส่วนใหญ่ปรับปรุงต้นฉบับและแปลจาก <https://publicationethics.org/>)

1.จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนต้นฉบับ

1.ผู้เขียนบทความจะต้องมีความรับผิดชอบและรับรองว่า บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน วารสาร สังคมศาสตร์ไทยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ

2.ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารสังคมศาสตร์ไทยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3.ผู้เขียนจะต้องปรับแต่ง แกไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำ สำหรับผู้แต่ง” โดยเฉพาะหัวข้อรูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับอันจะนำไปสู่บทความที่มีรูปแบบการตีพิมพ์ ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน

4. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

5.ผู้เขียนซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการ ดำเนินการวิจัย ซึ่งข้อนี้ขอสงวนสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความจะไม่อนุญาตให้ใส่ชื่อลงไป เด็ดขาด หากมีการตรวจสอบพบว่ามิบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความปรากฏอยู่ ทางวารสารจะถอน บทความนั้นออกทันที

6. ผู้เขียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงเนื้อหาในผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความ รับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น) และจะดำเนินการถอนบทความ ออกจากการเผยแพร่ของวารสารทันที

7.ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่ จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากเกินไป รวมทั้งต้องอ้างอิงจากรูปแบบการอ้างอิงของ บทความโดยจะต้องมีการอ้างอิงตรงตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้

8.ผู้เขียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปรับปรุงตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรือ อาจถูกปฏิเสธการเผยแพร่บทความ

9. ผู้เขียนควรระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และควรระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

10.ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

11. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

12. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของบุคคลอื่นให้ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานตัวเอง รวมทั้งจัดทำบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ

2. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรับประเมินบทความที่ตนเองนั้นมีความถนัด หรือมีความรู้หรือมีความเชี่ยวชาญกับเรื่องหรือบทความที่ได้รับการประเมินนั้นๆ ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างอิง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความและควรปฏิเสธในบทความที่ตนเองนั้นไม่ถนัด

2. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือแนะนำความคิดเห็นทางวิชาการของตนเอง ลงในแบบฟอร์มการประเมินหรือเนื้อหาในบทความด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง รวมทั้งตรงต่อเวลาตามที่วารสารกำหนดในการประเมิน

3. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ รวมถึงหลังจากที่พิจารณาประเมินบทความเสร็จแล้ว

4. หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

5. ผู้ประเมินบทความควรคำนึงถึงการพิจารณาในหัวข้อ ชื่อเรื่อง หากเป็นบทความวิชาการสามารถพิจารณาให้แก้ไขชื่อเรื่องได้ แต่หากเป็นบทความวิจัย ควรพิจารณาเฉพาะความผิดพลาดด้านตัวสะกด และไม่ควรพิจารณาให้เปลี่ยนชื่อเรื่องบทความวิจัย

6. ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

7. เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบพร้อมแสดงหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์

3.จริยธรรมในการตีพิมพ์ของกองบรรณาธิการวารสาร

- 1.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแลให้การดำเนินงานของวารสาร เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตามจริยธรรม/จรรยาบรรณ
- 2.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแล และดำเนินการอย่างเหมาะสมกับผู้พิมพ์หรือบทความที่ตรวจพบว่ามีผลกระทบด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณ
- 3.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มี conflict of interest เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนเอง(บรรณาธิการหรือหัวหน้ากองบรรณาธิการ)อย่างมีนัยสำคัญ หรือ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบทความ เป็นต้น
- 4.บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมดูแลและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ
- 5.บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ ซึ่งวารสารได้กำหนดในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)
- 6.บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจังเพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นเกินตามที่กำหนดไว้ จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ
- 7.บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน โดยเด็ดขาด เพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด
- 8.บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง
- 9.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้แนะว่าสมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่
- 10.หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

11.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาความสามารถของกองบรรณาธิการ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละท่าน

12.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลทั้งด้วยตนเองและคณะทำงานในเรื่องจำนวนและคุณภาพการอ้างอิงของวารสารที่ผลิตไปจากสภาพความเป็นจริง เช่น มีการกำกับและร้องขอให้มีการอ้างอิงบทความในวารสารทั้งในลักษณะลับหรือเปิดเผย และมีการใช้อ้างอิงที่ไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา

13.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแล การเก็บค่า Page charge หรือ processing fee คือ ต้องมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส เช่น กำหนดให้มีการประกาศกระบวนการเรียกเก็บอย่างชัดเจน หรือ ระบุราคาหรือเงื่อนไขของการเรียกเก็บค่า Page charge ตามที่ระบุได้ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด